Tanzimat'tan Cumhuriyet'e
ALFABE TARTIŞMALARI

Hazırlayan
Hüseyin YORULMAZ

KİTABEVİ
Çatalçeşme Sk. No: 29/13 Cağaloğlu/İSTANBUL
TEL: 512 43 28 • 511 21 43 FAKS: 511 42 30

KİTABEVİ Yayın No: 37

Kapak
Yazıevi

Dizgi
DizgiEvi

Baskı
Bayrak

İstanbul, 1995

ARAP HARFLERİ TERAKKİMİZE MANİ DEĞİLDİR

AVRAM GALANTİ

Arap harfleri terakkimize mani değildir

Avram Galanti

İfade

1925 senesinde neşrettiğim "Türkçe'de Arap ve Lâtin harfleri ve imlâ mes'eleleri" ünvanlı eserimin birinci faslında Arap harflerinin, Lâtin harfleri üzerine olan tefevvukunu (*üstünlük, yükselme*) -teknik, ilim, siyasiyat ve iktisadiyat nokta-i nazarından- izah etmiş idim. Bu defa meseleye tekrar rücû etmekliğime, Bakû Türkiyat Kongresi sebebiyet vermiştir. 1926 senesinde, akdolunan bu kongreden sonra matbûatta, tekrar Lâtin harfleri münâkaşası canlandığından, yeni iddialara karşı nokta-i nazarımı müdâfaa etmek için, münâkaşaya karışarak "Akşam" gazetesi vasıtasıyla düşündüklerimi yazdım. Bu defa düşündüklerimi yeni malzeme ile itmam ettiğimden bir "küll" teşkil eden bu yazılarımı ayrı ünvanlar altında bu risalede toplamayı münasip

gördüm. Bu ünvanlar ber-vech-i zîr (*aşağıda olduğu gibi*)dir:

1. Bakû Türkoloji Kongresi'nin gayrı ilmî bir kararı.

2. Lâtin harflerini kabul etmeli mi, etmemeli mi?

3. Lâtin harflerine dair.

4. Yine Arap ve Lâtin harfleri meselesi.

5. Arap ve Japon yazıları.

6. Ecnebiler ve Lâtin harfli Türkçe.

7. Türk Ocağı'nda Lâtin harfleri.

8. İlk evvel lisan, sonra harfler.

9. Elifbamız nasıl ta'dil olunabilir? (Muaddel elifbanın bir nümûnesiyle).

Bu eserin muhtelif ünvanlı yazılarında, bazen aynı fikrin tekrar edildiği vâkidir. Mevzûumuz muhtelif cüz'lerden teşekkül ettiği için, bunun önünün alınması mümkün olamamıştır.

Burada yürütülen mütâlaalar, Arap harflerinin terakkimize engel olamayacağı neticesine vardığından, bu esere "Arap harfleri terakkimize mani değildir" ismini verdim.

Müderris Avram Galanti.

1. Bakû Türkoloji Kongresi'nin gayrı ilmî bir kararı(*)

Geçenlerde Bakû şehrinde bir Türkoloji (Türkiyat) Kongresi toplandığı ve orada teklif suretiyle bazı mukarrerat ittihaz edildiği *(kararlar alındığı)* malûmdur. Mukarrerattan biri, Lâtin harflerinin kabulüne ait idi. Bu mesele ve bunun mütemmimi olan imlâ meselesi hakkında bundan dokuz ay evvel neşrettiğim "Türkçede Arap ve Latin harfleri ve imlâ meseleleri" ünvanlı eserimde fikrimi izah ettiğimden bu mevzûa tekrar rücû etmeyeceğim. "Halk" gazetesinin 111 numaralı ve 20 Mart 1926 tarihli nüshası, bu kongrenin mukarreratı hakkında tafsilat verir iken, ilmî ıstılahlar hakkında ittihaz olunan kararı şöyle yazıyor:

"Kongre, ilim ıstılahları hakkında bir karar almıştır. Bu karara göre, badema *(bundan böyle)* ilmî ıstılahlar için Fars veya Arap lûgatlerinin değil, münhasıran Avrupaî tabirlerin isti'mâlini teklif etmektedir. Bu maksatla, Türk cumhuriyetinde ilmî ıstılahların tanzimi için birer ıstılah encümeni te'sisini teklif ediyor."

Bu karar, ilmin endişesinden uzak "siyasî" bir maksat ile alınmamış ise, herhalde "gayrı ilmî" bir karardır. Niçin?

Bunu ispat etmek için, evvel-be-evvel *(her şeyden önce)* kongreye iştirak eden Türkologların (Türkiyatçılar) ilmî salâhiyetlerini tesbit etmek lâzımdır. Fakat bu tesbit ameliyesine başlamazdan evvel, Türkolojinin şümûllü mânâsını

(*) 24 Mart 1926 tarihli Akşam gazetesinde neşredilmiştir.

izah etmek isterim. Türkoloji, Türklüğe temas eden bütün mevzûlardan bahseden ilimdir. Bunun birer cüz'ü olan Türk lisaniyatı, Türk edebiyatı, Türk tarihi, Türk hukûku, Türk coğrafyası, Türk ictimâiyatı, Türk iktisâdiyatı, Türk kitâbiyatı, Türk meskûkatı, Türk atîkiyatı, Türk halkiyatı, Türk etnoğrafyası, Türk harbiyatı, Türk bahriyatı, ilh. ilh. ilh., Türkolojiyi bir küll olarak teşkil ederler. Dünyada müteaddit Türk ülkelerinin ve Türkçe mütekellim müteaddit merkezlerin bulunmasına ve ta'dâd ettiğim *(saydığım)* cüz'lerin, bu ülkelerle merkezlere taalluk eylemelerine nazaran, Türkolojinin ne kadar geniş bir mevzû olduğunu anlamak hiç de güç değildir. Meselâ Türkiye'yi ele alalım. Türkiye pek büyük bir imparatorluk teşkil etmiş olduğu için, hakkında yapılacak Türkiyat tetebbuatı *(incelemeler)* daha geniştir. Türklük, imparatorluk dahilinde yaşamış ve elyevm Türkiye'de yaşayan gayrı Türk milletler üzerine lisanî, harsî, ictimâî ilh. te'sirler bırakmıştır ve bırakıyor. Lisan husûsunda bir misâl getireyim: İspanyolca mütekellim Türkiye mûsevîlerinin lisanı 6000 lûgatten ibaret iken, bunların 2500'ü ya tam Türkçe veyahut Türk cezr *(kök, asıl)* ve lahikalar *(ek)* ile yapılmış kelimelerdir. Kahire'nin Hidiviye Kütüphanesi'nde (şimdiki ismi Mülkiye Kütüphanesi) okuduğum bir kitapta, Türkçe'den Sırpça'ya geçmiş 800'ü mütecâviz lûgatin cetvelini gördüm. Türkçe'nin aynı kuvvetli tesiri Yunanca, Ermenice, Arapça, Bulgarca, Arnavutça, Romence üzerinde görülür. Sırf Türkiye'ye ait olan bu lisanî te'sirat, Türkiye Türkolojisi'nin pek mühim bir mevzûunu teşkil eder.

Türkoloji sahasının o kadar vâsi ve o kadar girift oldu-

ğu malûm olduktan sonra, biraz da Türkologlardan bahsedeyim. Türkolog, Türkolojinin bir mevzûu veya aralarında münâsebet bulunan mevzûlar ile iştigal eden kimse demektir. Müstesnaları azdır. Meselâ Türk lisaniyatıyla iştigal eden bir Türkolog, Türk ictimâîyatına vâkıf değildir. Kezâlik Türk meskûkatıyla (*madenî paralar, akçeler*) tevaggul eden (*devamlı olarak uğraşan*) bir Türkolog, Türk hukukundan bîhaberdir. Çünkü mevzûlar muhteliftir. Bu esas mucebince, Bakû Kongresi'ne iştirak eden Türkologların kâffesi (*tamamı*) lisaniyatçı ve iştikakçı (*etimolog*) değildir. Bunlardan lisaniyat ile iştigal eden küçük bir grup, Latin harflerine, ıstılahlara ve lisana ait meseleleri tetkik ve karar ittihaz ettikten sonra, kararını kongrenin heyet-i umûmîyesine arzetmiş ve müttehiz karar da kongrece kabul olunmuştur.

Küçük gruba, ıstılahlar hakkında, böyle bir karar aldıran âmil nedir?

Fikrime göre, bu grup kongrece Lâtin harflerinin isti'mâli kabûl olunduktan sonra ıstılahların, -Arap harfleriyle yazılacak olan imlânın arzedeceği müşkilat yüzünden- Arapça ve Acemceden değil, Avrupa'dan alınması daha münasip olacağını düşünmüş ve "Avrupaî ta'birler"in isti'mâl edilmesini tavsiye ve kongre bu tavsiyeyi karar şeklinde kabul etmiştir. Küçük grup bu kararı alırken, acaba Türkçe'de elyevm kullanılan ilmî ıstılahların adedi hakkında bir fikir edinmiş veyahut edinmeğe teşebbüs etmiş mi? Zannetmem! Çünkü, bugünkü ıstılahat ve ta'birat-ı ilmiyemiz, zannedildiğinden kat kat çoktur. 1908 Meşrutiyeti'nden sonra, bizde fikriyat sahasında, lisanda mevcut keş-

mekeşe rağmen en ziyade ilerleyen şûbe, lisan ve bâhusûs lûgattir. O zamandan beri lisanımıza giren ıstılahat ve ta'biratın adedi lâakal on bindir. Bu adede, süratle ilerleyen ilmin yeni ta'birlerinin adedini hesaba katmıyorum.

Şimdi burada bir sual vârid oluyor. Avrupaî ta'birlerin kabûlünü farz edeceğim. Mevcut ilmî ta'birlerimizi ne yapacağız? Acaba bunları da mı Avrupalaştıracağız? Şayet bunlar alâ hâlihi *(olduğu gibi)* bırakılacak olur ise, ileride, bunlardan biri, yeni kabûl olunacak Avrupaî ta'birlerden biriyle bir ism-i mürekkeb *(birleşik isim)* yapmak icâb ederse, ne yapacağız?

Acaba grup, bu ciheti tetkik etmiş mi? Zannetmiyorum! Yine fikrime göre derim ki grup "madem ki Lâtin harfleri kabul olunacaktır, 'Avrupaî ta'birler' kabul olunsun" şeklinde düşünmüştür.

Bu şerâit tahtında alınan kararın mânâsı budur: Türkçe, âdî bir iş lisanı derekesine indirilecek, yani halk arasında aile ve iş mektupları teâtî etmeğe yarar bir vasıta olacaktır. O halde Türkçe'nin inkişâfı, ilim lisanı derecesine is'âdı *(yükseltme)* için, milletçe ve hükümetçe sarf edilen gayret nerede kalıyor?! Grup bunu düşünmüş mü? Orasını bilmiyorum! Fikrime göre, grup meseleyi sırf siyasî nokta-i nazarından halletmek istemiştir. Eğer bu son mütâlaamda yanılıyorsam -ki Türklük namına yanılmaklığımı arzu ederim- grubun kararı tamamiyle gayrı ilmî ve gayrı kabil tatbik olduğunu iddia ve isbat ederim.

Bir defa, "Avrupaî ta'bir" ne demektir? "Avrupaî" kelimesi bir sıfattır ki bütün Avrupa'ya şâmildir. Halbuki

"Avrupaî ta'birler", Avrupa kıtasında yaşayan milletlerin lisanlarında kullanılan ta'birler demektir. Ben, Türklerin "Avrupaî ta'birler"i kullanmağa meyyâl olduklarını farz edeceğim. Malûmdur ki Avrupa'da en ziyade ilmin terakki ettiği yerler Almanca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca tekellüm edilen yerlerdir. Türkler, bu Avrupaî ta'birleri gelişigüzel mi yani kâh Almanca'dan, kâh İngilizce'den, kâh Fransızca'dan, kâh İtalyanca'dan mı yahut muayyen bir lisandan mı alacaklar? Birinci halde lisanımız ilmî tam bir vahdet değil, gayrı ilmî yamalı bir vahdet teşkil ve ikinci halde kendisini dar bir çerçeve içinde hapsedecektir.

Şayet grup, "Avrupaî ta'birler" ile Lâtin ve Yunan lisanlarını murad eder ise, aldanır. Çünkü bu iki lisan, ıstılahat yapmak husûsunda kuvvetlerini kaybetmiştir. Zira irfan merkezinin Lâtin memleketlerinden Almanya'ya nakl-i mekân ettiğini yahut ettirildiğini, ilim ile iştigal edenler pekâlâ bilirler. Vaktiyle tıp, hayvanat gibi ilimlerin ıstılahat-ı ilmiyesi Lâtince ve Yunanca'dan alınmış olduğu için bu ıstılahat muhafaza edilmiştir. Halbuki zamanımızda yapılan ve ileride yapılacak olan ıstılahat-ı ilmiyede Lâtince ve Yunanca'nın yerleri pek mahduttur. Hâl-i hâzırda ıstalahlar bir lisandan diğer lisana tercüme sûretiyle nakl ve kabul olunuyor. Âsâr-ı ilmiyenin yüzde sekseni Almanca'da yazıldığı için, ıstılahatın da yüzde sekseni Latince ve Yunanca ile hiç münasebeti olmayan Almanca'da yapılıyor. Almanlar daha ileriye vararak, Lâtince'de yapılıp herkesin kullandığı kelimeleri bile kabûl etmeyerek Almanlaştırıyor. Meselâ "telgraf ve telefon" kelimeleri herkesçe kabûl olunduğu halde Almanlar bunları kabûl ediyor ve bundan baş-

ka bu iki kelimenin ifade ettikleri mânâları nazar-ı i'tibara alarak yeni Alman kelimeleri yapıyorlar. Telgrafa, "uzağa yazan" mânâsını ifade eden **"Fernschreiber"** ve telefona, "uzak ile konuşan" mânâsını ifade eden **"Fernsprecher"** diyorlar. Alman gazetelerinin başlıklarında herkesin kullandığı "telefon" kelimesi değil, onun mânâsını ifade eden Almanca **"Fernsprecher"** kelimesi kullanılıyor. İsm-i mürekkepler yapmak husûsunda pek elverişli olan Alman lisanı ıstılahat sahasında birinci dereceyi kazanmıştır. Bundan başka diğer lisanlar bâlâda söylendiği gibi irfanen en yüksek memleket olan Almanya ulemasının ıstılahlarını almak mecbûriyetindedirler. Meselâ Türkçe'de felsefî bir tabir olan "mefhûm" kelimesi Fransızca'nın **"concept"** kelimesinden alınmıştır. Fransızlar bu kelimeyi aynen Almanca'nın **"Begriff"** kelimesinden tercüme etmişlerdir. Fransızca'nın **"concept"** ve Almanca'nın **"Begriff"** isimlerinin masdarlarının mânâları "fehm etmek" demektir. Türkçe'nin "mefhûm" ta'biri dahi "fehm etmek" masdarından alınmıştır.

Bu misâller, yeni ıstılahat yapmak meselesine dair bir fikir verir zannederim.[1] Istılahat sahasında Latince ve Yunancanın kuvveti azalmıştır. "Avrupaî ta'birler" terkibi ilimce hiç birşey ifade etmeyen bir terkiptir. Çünkü hâss *(mahsus, özel)* değil, âmm *(umûmî, genel)*dır.

Her milletin kendi lisanını zenginleştirmeğe çalıştığı bir sırada biz dahi kendi lisanımızı zenginleştirmeğe çalışmalıyız. Bakû Kongresi'nin ıstılahat hakkında verdiği karar,

---

(1) İleride gelen "İlk evvel lisan, sonra harfler" ünvanlı bahse müracaat.

lisanımızı fakirleştirmekten başka birşeye yaramaz. Çünkü kararı, gayr-ı kabil-i tatbiktir.

Ben lisanımızın Türkçeleştirilmesine taraftarım. Hâl-i hâzırda Türkçemiz ıstılahat lisanı olmağa müsait değildir. Binaenaleyh, o zaman gelinceye kadar Arapça ve Acemce ile yapılan ıstılahlara muhtacız. Istılah meselesine iştikak meselesi ve iştikak meselesine imlâ meselesi ve imlâ meselesine harfler meselesi merbûttur. Bütün bunlar tekmil bir "küll" teşkil eder. Bu "küll" hakkında da ancak ve ancak derin ve ilmî tetkikler yapıldıktan sonra karar verilir. Evvelki gün muhterem Maârif Vekili Necati Beyefendi Büyük Millet Meclisi'nde Maarif Teşkilat Kanunu'nu müdâfaa eder iken ilme, ihtisasa ait olan işlerde mütehassıslara söz vermek zarûret ve mecbûriyeti vardır demekle, memleketimizde artık herşeyde ilmin hakim olması lâzım geldiğini açık bir lisanla anlatmışlar demektir.

2. Lâtin harflerini kabul etmeli mi, etmemeli mi?(*)

Bundan üç sene evvel İzmir'de toplanmış olan İktisat Kongresi'nde mevzûbahs olmağa başlamış olan Lâtin harfleri meselesiyle ilmî bir sûrette meşgul oldum ve bundan dokuz ay evvel "Türkçe'de Arap ve Lâtin harfleri ve imlâ meseleleri" namıyla ilmî bir eser yazdım. Tetebbuatımın neticesi Lâtin harfleri aleyhine çıktı.

Bu defa "Akşam" gazetesi fikrimi sormamış olsaydı, bu

(*) 3 Nisan 1926 tarihli Akşam gazetesinde neşredilmiştir.

meseleye rücû etmeyecektim. Lâtin harfleri meselesi günün meselesi olduğu için, ben de sorulan suale cevap vereceğim.

Lâtin harflerine taraftar olanlar ne istiyorlar? Tasavvutlu, *(sesleme, fonasyon)* Lâtin harfli bir elifbâ. Tasavvutlu demek, mahreçli hemen hemen bir ve fakat şekilleri muhtelif olan harfleri bir tek harf ile göstermek demektir. Meselâ mahreçleri hemen hemen bir olan "zel", "ze", "zı" şekilleri yerine "ze" şeklini kullanmak gibi. Ben bir dakika için olsun Lâtin harfleri taraftarlarıyla hem fikir olmak ve onlarla beraber elyevm, bizde kullanılan "se", "hı", "ze", "sad", "dad", "tı", "zı", "ayın", "hemze" harflerini lisanımızdan ihraç etmek istiyorum. Bu ameliyeyi ikmal ettikten sonra bizce kabul edilecek olan Lâtin harflerinin şekilleriyle basılmış kırâat kitapları çocuklara dağıtacağız. Bunlar bir ay zarfında çatır çatır kırâat öğreneceklerdir. Buraya kadar Lâtin harfleri taraftarları haklıdır. Çünkü çocuklar, Arap harfleriyle yazılmış kitapların kırâatini a'zami olarak ancak üç ayda öğrenebilirlerdi. Bu da çocukların hesabına iki aylık bir kâr demektir. İşte Lâtin harfleri taraftarlarının en büyük ve belki yegâne delili budur. Ben meseleyi bu kadar basit görmüyorum. Mesele, âdî bir elifba meselesinden ziyâde memleketin irfanı meselesidir. Latin harflerinin bütün fevâidinden *(faydalar)* istifade edebilmek için evvel-be-evvel Türkçemizi, ilmî ta'birat icâd edecek bir hale getirmek lâzımdır. Diğer tabirle, lisanımızın ıslahatına elifbadan değil, nefs-i lisandan *(dilin kendisinden)* başlamalı. Aksi takdirde Lâtin harfleri memleketin geri kalmasına yardım etmekten başka bir şeye yaramaz.

Bu ciheti izâh edeyim.

Lisanımızda, elifba meselesi diye ayrıca bir mesele olamaz. Buna imlâ, iştikak ve ta'birat-ı ilmiye merbuttur ki, dördü biribirinden ayrılmaz bir "küll" teşkil eder. Tasavvutlu Lâtin harfli bir elifba ile bir dereceye kadar imlâ meselesi hallolunur; halbuki iştikak ve tabirat-ı ilmiye meseleleri, yani "ilim" tamamiyle batar. Bu mütâlaam indî değil, ilmîdir. Burada "ilmî" kelimesini kullanabilmek için -her türlü sahte mahviyetten sarf-ı nazarla- malûmatıma ve tecrübelerime istinad etmek mecbûriyetindeyim. İlmî lisaniyata ve ilmî tasavvuta ve müteaddit muhtelif ecnebi lisanlara vukûfum olduktan başka, on beş seneden beri iştikak ve ta'birat-ı ilmiye meseleleriyle meşgul olmaktayım. Binaenaleyh söylediklerimi esaslı ve amelî misâllerle isbat edebilirim:

1. Bir aralık eski Bahriye Nezareti Tercüme Kalemi'nde çalıştım. Bu kalem, gördüğü işin envaı itibariyle Türkiye'nin en mühim ve en zor bir kalemi idi. Burada tercüme heyetini en ziyâde uğraştıran iki lûgat kitabı var idi. Biri meşhur Krupp fabrikasının toplattığı ta'birat ve ıstılahat-ı askerîyeyi hâvî dört ciltlik lûgat kitabıyla[1] (Bu dört ciltten ikisi Almanca-İngilizce, diğer ikisi Almanca-Fransızca) ta'birat ve ıstılahat-ı bahriyyeyi hâvî 800 sahifelik kocaman İngilizce-Almanca-Fransızca-İtalyanca lügat kitabı[2] idi. Hâl-i hâzırda Türkçe pek basit ve pek dar bir lisan ve yine hâl-i hâzırda yaratıcı kuvve-i mihanikiyye sisteminden

(1) Fried Krupp'un Sammelung milit-technischer Ausdrücke.
(2) Paasch'ın "From keel to truck" adlı eseri.

mahrûm olduğu için bu iki lûgat kitabının ilmî ta'biratının hiç olmazsa yüzde sekseni Arapça, Acemce kelimelerle tercüme olunur. Şimdi Lâtin harflerinin isti'mal ve bâlâda sayılan dokuz harfin lisanımızdan ihrac edildiği farz olunsun. Ne olacak? Hangi lisan ile bu askerî ve bahrî ta'biratı kullanacağız? Türkçe ile mi? Kabil değil, çünkü Türkçemiz pek fakirdir. O halde memlekette, millî irfan müesseselerimizde yetişmiş mütefennin askerî ve bahrî zâbitler bulunmayacak ve askerî mütehassıslar olmayacaktır. Çünkü tasavvutlu Lâtin harfleri buna mani olacaktır.

2. Ortada bir felsefe lûgat kitabı mevcuttur. Ta'birat-ı ilmiyesinin hiç olmazsa yüzde sekseni Arapça ve Acemce'dir. Lâtin harfleri kabul olunursa, memleketimizde birinci şıkta zikrolunan esbâbtan dolayı felsefenin okunması gayri mümkün olacaktır.

3. Vaktiyle muavini bulunduğum Alman profesörü G. Bergschtreser Bey ile beraber tasavvufta dair uzun bir tetebbu yazdık. Bu tetebbuda, hiç olmazsa yüzde sekseni Arapça ve Acemce olmak üzere dört yüz ta'bir vardır. Lâtin harflerinin kabûlü üzerine yukarıda zikrolunan esbâbtan dolayı mekteplerimizde tasavvut ilminin tedrisi mümkün olmayacaktır.

Aynı mütâlaa, ictimâiyat, iktisâdiyat, ruhiyat vesair ilimler hakkında da varid olduğundan, Lâtin harfleri başta darülfünun olmak üzere Harbiye, Bahriye mektepleri dahil olduğu halde bütün âlî mekteplerimizi ve hatta liselerin yüksek sınıflarını kapatmağa hizmet edecektir. Ta'bir-i diğerle memleketimizde "müstakil" bir millete yakışan yüksek bir maarif yerine düşmanlarımızın arzu ettikleri bir

"müstemleke" maarifi kâim olacaktır.

Buna vukû bulacak itirazları şimdiden takdir ediyorum. "Efendim, iş ilmî ıstalahlara kalsın! Avrupalıların kabul ettikleri ıstılahları aynen alırız." Bu itirazın aynısını Bakû'de in'ikad eden Türkoloji Kongresi yaptı ve hiç birşey ifade etmeyen "Avrupaî ta'birler" terkibini ortaya attı. Ben kongrenin bu teklifinin butlânını *(bâtıllık, çürüklük)* bundan önce yazdığım "Bakû Türkoloji Kongresi'nin gayrı ilmî bir kararı" ünvanlı makalemde ispât ettim.

Bugün bilinmesi gereken ilmî bir hakikat vardır ki, o da, dünyanın her tarafında ilmî ta'birler ancak tercüme sûretiyle yapılır ve hâl-i hâzırda bizde bu tercümeye en ziyâde elverişli olan lisan Arapça'dır. Binaenaleyh hâl-i hâzırda, behemahal Arap elifbasının bütün harflerine muhtacız.

İlmî ta'birler ve iştikak meseleleri için Arap harflerinin lüzumu anlaşıldıktan sonra, imlânın iştikak ile olan münâsebatı, kezâlik elifbanın imlâ ile olan münâsebatı kendiliğinden taayyün *(meydana çıkma)* eder ki, bu "küll"ün aralarındaki münâsebatı te'min edecek şey hiçbir vakit Lâtin harfleri olamaz.

Bu mütâlaattan sonra, harf ve imlâ meselelerinin mûcib-i terakki olduğunu iddia edenlerin iddialarını tetkik ve bunların haklı olmadıklarını âtideki misâller ile ispât edeceğim:

1. Fransa: Fransızca elifba, Türkçe münfasıl elifbadan daha zordur. Fransızca imlâ, hâl-i hâzırdaki Türkçe imlâdan kolay değildir.

2. İngiltere: İngilizce kıraat ve imlâ, bazı ahvâlde Türkçe kıraat ve imlâ kadar zor ve bazı ahvâlde de daha zordur.

3. Japonya: Japonca'da harf yazısı yoktur. Japonların yazısı kısmen resim yazısı ve kısmen hece yazısıdır ki kullandığımız yazıdan nisbet kabul etmez derecede zordur. İlk iki devlet kıraat ve imlâ zorluğu yüzünden acaba ilerlememişler mi? Ya Japonya'ya ne diyelim? Yazısı resim yazısı olan Japonya ile yazısı harf yazısı olan İspanya arasında bir mukayese yapsak, terakkiyi İspanya'da değil Japonya'da görürüz. Bundan anlaşılıyor ki, terakki mutlak Lâtin harfleri ile elde edilemez.(1)

Bu noktanın hakikati tezâhür ettikten sonra, Lâtin harfleri taraftarlarına bir cevap olmak üzere Lâtin harflerinin faydalarıyla mazarratlarını tesbit edelim.

Faydaları bunlardır:

1. Lâtin harfleri bir çocuğa kıraati bir ayda, Arap harfleri ise iki yahut üç ayda öğretir.

2. İmlâ müşkilatı olmaksızın aile ve iş mektupları sühûletle (kolaylık) yazdırır.

Mazarratları da şunlardır:

1. Tâlî tahsilin yüksek kısmıyla âlî tahsili söndürür.

2. Millî irfan müesseselerimizde mütefekkir yetiştirmeğe mani olur.

3. Eslâfımızın müellefatını unutturur.

4. Mâzîmizle olan her türlü revâbıtı keser.

---

(1) İleride gelen "Arap ve Japon Yazısı" ünvanlı bahse müracaat.

5. Kendi yetiştireceği Lâtin harfli neslini kitapsız bırakır.

6. İktisâdiyatımızın bir kısmını mahv eder. Bu cihet muhtâc-ı izâhtır. Hudûdumuzun bir tarafında sakin komşularımız Arapça ve diğer tarafta sakin komşularımız Acemce konuştuklarından ve kullandıkları yazı Arapça yazı olduğundan bizde Lâtin harfleri kullanıldığı takdirde aramızda ticaret muhaberesi vesâiti sâkıt olur.

7. Arapça yazıyı kullanan memleketlerle Türkiye arasında bir yabancılık husûle getirir. Bu cihet muhtâc-ı izâhtır. Yazı birliği ve lisan mukâreneti (*yakınlık*) milletler arasında bir teveccüh uyanıdırır. Bu teveccüh bizim için kıymetlidir. Bizde, esbâb-ı siyâsiyeden dolayı teveccühe muhtâçtır. Çünkü siyasî düşmanlarımız çoktur, çünkü memleketimiz gayet güzel ve zengindir ve ona göz diken çoktur.

Bu mühim meselenin halli için ne yapmalı?

1. Arapça elifbaya pek hafif ta'dilat ithal etmeli (Bu ta'dilat nev'ini eserimin birinci faslında ber-tafsîl izah ettim).[1]

2. Kolay ve resimli elifba kitaplarını müsâbaka ile yazmalı.

3. Muallimlere elifbanın usûl-i tedrisini öğretmek için elifba usûl-i tedrisine vâkıf seyyar muallimler ta'yin etmeli.

4. Usûl-i tedrisleri zayıf olan muallimlere bir nevi reh-

---

(1) İleride gelen "Elifbamız nasıl ta'dil olunabilir?" ünvanlı bahse mürâcaat.

ber olmak üzere harflerin infisâl *(ayrılma)* ve ittisâl *(bitiş-me)* hususlarına ait kavâidi tertib ederek bunları not sûretinde elifba kitaplarının zîrine *(altına)* derc etmeli.

5. İlk kırâat kitaplarını sade Türkçe ile yazmalı.

6. Muallim mekteplerinin adedini çoğaltmalı.

7. Türkçe kelimelerin kâffesine savâit *(sesli harfler)* it-hal etmeli.

8. Lisanı açık yazmalı.

9. Küçük köylerde maarifin terakkisine hâdim olacak vesâiti ihzar etmeli ve bu cümleden olarak köylere yekdiğe-rini birleştirmek için yollar yapmalı.

3. Lâtin harflerine dair(*)

Falih Rıfkı Bey'e cevap

"Akşam" gazetesinin Lâtin harflerine dair açtığı ankete verdiğim cevabı "Milliyet" gazetesinde neşredilen bir maka-lenizde tenkit ediyorsunuz. Evvelemirde sizin Lâtin harfle-rine taraftar olduğunuzu ve benim de Arap harflerine ta-raftar olduğumu kaydettikten sonra makalenize cevap veri-yorum.

1. Lâtin harfleri isti'mal olunursa hâl-i hazırdaki Türk-çe'nin fakirliğine binaen memlekette ilmin ifade ettiği yük-sek ve tam mânada âlim ve mütefekkir yetişmez dedim ve

(*) 13 Nisan 1926 Tarihli "Akşam" gazetesinde neşredilmiştir.

bu fikrimi isbat ettiğimi zannediyorum. Cevabınızda: "Siz bu iddia ile Türkçe'nin müstakil bir lisan olabileceğini ve millî lisan cereyanından beri meydana çıkan birçok hakikatleri inkâr etmiş oluyorsunuz. Hatırlarım ki, millî lisan davası ortaya çıktığı zaman, Arap ve Acem dillerinden yeni kelimeler almazsak, Arap ve Acem tasrif ve terkiplerinden istifade etmezsek Türkçe'nin edebiyatsız, iptidaî bir lisan olacağını işitirdik" dedikten sonra, Türkçe'nin birkaç sanatkârın elinde inanılmayacak kadar inceldiğini ilâve ediyorsunuz. Ben bu birkaç sanatkârın yazılarını istihdaf etmedim *(hedef almadım)*. Benim en ziyade temas ettiğim ve ısrar etmekte olduğum cihet, Arap harfleriyle yazılmış hemen hemen bütün edebî ve bâhusûs on bini mütecaviz ve günden güne adetleri artmakta olan ilmî ta'birat ve ıstılahat cihetidir.

Ben bu ciheti bilerek söylüyorum. Çünkü iştikakçıyım ve on beş seneden beri bu meseleler ile bilfiil meşgulüm. Gerek "Türkçe'de Arap ve Lâtin harfleri ve imlâ meseleleri" ünvanlı eserimle, gerek "Akşam" gazetesinde intişar eden makalemle isbât ettiğim vechile hâl-i hâzırdaki Türkçe'miz, tabirat ve ıstılahat-ı ilmiye vücuda getirmek kabiliyetinden mahrumdur. Bu kabiliyeti veriniz, yahut bu kabiliyeti meydana getirebilen anasır sisteminin anahtarlarını gösteriniz, o zaman haklı olursunuz. Bu olmadığı takdirde Türkçe, ta'birat ve ıstılahat-ı ilmiyenin hiç olmazsa yüzde seksenini Arapça ve Acemce'den almak mecburiyetindedir. İlim erbabı bu sözleri te'yid eder. Aynı fakirlik Acemce için varittir. Acemce, Arapça'nın muaveneti olmaksızın tam mânâda yüksek bir ilim lisanı olamaz.

2 . "Sizi, Arapça ve Farsça'dan klişe halinde tıp, felsefe ta'birat ve ıstılahatı olmaktan men eden kimdir? Bugün kullandığımız Arap ve Acem kelimeleri yeni Latin harflerle nasıl yazılacaksa, sizin ıstılahlarınızı da öyle yazarız" diyorsunuz. Bu mümkün ve kolay görünmekle beraber gayri mümkündür. Çünkü, Latin harflerine tarafdar olanlar tasavvutlu bir Lâtin harfli elifba istiyorlar. Tasavvutlu elifba demek, lisandan "se, cim, ze, sad, dad, tı, zı, ayın, hemze" harflerini çıkarmak demektir. O halde Türkçe'den çıkarılacak olan bu dokuz harften biri yahut ikisiyle yazılması zarûrî olan yeni Arapça kelimeleri nasıl ifade edebileceksiniz? Her lisanda iştikak vasıtasıyla yapılan kelimelerin adedinin binlere bâliğ olduğu malûmunuzdur. Bu kelimeler cezrleri bilinmez ise, yapılacak yeni kelimelerin mânâlarını, iştikak ve esaslarının fikdanından *(yokluk)* dolayı ayrı ayrı hâtırda tutmak lâzımdır ki bu da zihni lüzumsuz yere zorlamak ve ve yormak demektir. Halbuki iştikak esasları dairesinde yapılan kelimeleri hâtırda tutmak gayet kolaydır.

3. Diyorsunuz ki: "Kendi menbaları edebiyat ve şiire, yani en ince fikirleri ve en derin hisleri söylemeğe kâfi gelen bir lisanla ilim yapılamamak iddiası gariptir." Bu mütâlaanıza iştirak edemem. Çünkü ilmî ıstılahat ve ta'birat o kadar çoktur ki ve günden güne o kadar çoğalıyor ki onları, ancak kuvvetli ve ıstılahat meydana getirebilen vesâit ve anâsır ile mücehhez olan bir fabrika yapar. Hâl-i hâzırdaki Türkçemiz, o fabrikayı meydana getiremez. Size küçük bir misâl getireyim: Yirmi seneden beri süratle inkişaf eden spor ve spor nakliyat makinelerinin teknik kelime-

leriyle bu makinelerin büyük ve küçük aksâm-ı muhtelifesinin isimlerini hâvî takriben bin sahifelik bir lûgat kitabı mevcuttur. Bu kelimelerin hiç olmazsa yüzde altmışı yenidir. Her memleket bu kelimeleri -gayet küçük bir adedden ma'dâ- kendi lisanına tercüme tarikiyle naklediyor. Şimdiki Türkçemiz, bu tercüme vazifesini yapmağa kâdir midir?!

4. "Eslafımızın müellefatını unutacağımıza gelince, bu tatbik devresinde eserlerimizi Lâtin harfleriyle bastırmak o kadar güç birşey midir?" diyorsunuz. Âsâr-ı eslâfı bastırmanın maliye nokta-i nazarından güç olup olmadığını elbette benden iyi biliyorsunuz. Asıl güçlük, lisanın tekniği cihetindedir. Harfler tasavvutlu olduktan ve elifbadan dokuz harf ihraç edildikten sonra Fuzûlî, Nef'î ve Abdülhak Hâmid'in eserlerini tab ve okumak için enzâr-ı âmmeye *(umûmun gözü önüne)* vaz' ediniz bakalım. Kaç kişi okuyup anlayacak?!

5. Lâtin harflerinin mâzîmizle her türlü alâkamızı neden keseceğini soruyorsunuz. Cevap basit. Çünkü yeni nesil, 1300 senelik edebiyatından, tarihinden, ilmî ve fikrî mâzîsinden haberdar olmayacaktır.

6. Lâtin harflerinin kabulü, iktisâdiyatımızın bir kısmını mahvedeceğine taaccüb ediyorsunuz. Bunda taaccüb edecek birşey yoktur; mesele gayet tabiidir. Zira Arap harflerini isti'mal ve mekteplerimizde okunan Arapça ve Acemce ders saatlerine haftada birer saat ilâve ettiğimiz vakit bu mekteplerden çıkanlara, Arapça ve Acemce mütekellim milletlerle muhabereye girişmek için imkân ve fırsat vermiş oluruz. Ticarî muharebede, uzun boylu malûmata hacet

yoktur. Maksat, ifade-i merâmdır ve bu mekteplerden çıkanlar, ticaretin getireceği şevk saikasıyla, cüz'î bir himmet ve gayretle maksatlarına nail olurlar. Şimdi, memleketin iktisâdiyatının millî ellere geçmesi için sarf-ı gayret edildiğinden, tüccara istismar *(faydalanma, işletme)* vesâiti vermek lâzımdır. Mısır, Filistin, Suriye, Irak ve Acemistan ile ticaret münâsebatımızın inkişâfına yardım eden avâmilden biri lisandır. Bu memleketlerin ahalisiyle ticaret muhaberesini temin eden Arapça ve Acemce lisan kolaylıkları hazır iken, ne için bundan istiğna edelim?! Ticarette Almanların prensiplerini kabul edelim. Almanlar, müşteri kazanmak istedikleri milletlerin lisanlarını öğrenir ve müşterilerinin ayaklarına kadar giderler. İşte ticaret rûhu buna derler.(1)

---

(1) Âtideki parça yeni bir haşiyedir:

Arap harflerinin iktisadiyatımız üzerine icrâ-yı tesir edemeyeceği zannında bulunan birkaç zat ile görüşürken kendilerine bu bâbda nokta-i nazarımı izah ettim. Bizim hem-hudut bulunduğumuz İran (on beş milyon nüfus), Irak ve Suriye (üç milyon nüfus) ile, elyevm hem-hudut olmayıp ötedenberi münâsebat-ı iktisâdiyede bulunduğumuz Filistin (bir milyon nüfus) ve Mısır (on beş milyon nüfus) ile münâsebat-ı ticariyede bulunuyoruz. Otuz dört milyonluk bir ticaret mıntıkası istisgar *(küçümseme, küçük görme)* edilecek şey midir? Sonra, hükümet-i cumhuriyemizin şimendifer siyasetinin bir mânâsı yok mudur? İleride şimendifer hatlarımız İran şimendiferleriyle iltisak *(birleşme)* peyda ettiği vakit, memleketimiz bir transit yeri olacaktır. Bu iltisak yüzünden Afganistan ve Hindistan'la münâsebat-ı ticariyemiz artacaktır. Zaten hükümet-i cumhuriyemiz, Türkiye'den kara tarikiyle Hindistan'a gidecek olan emtiamızın İngiliz imparatorluğunda en iyi dühûl şerâitine tâbi tutulması lüzumunu Lozan Muahedenamesi'ne istinaden taleb etmiştir. Bütün bu muâmelât-ı ticariyenin millî ellere geçmesi tabiî olduğun-

7. Siyâsiyatta lisan meselesinin bir teveccüh meselesi olduğu malûmdur. Biz bunu memleketimizde maatteessüf tecrübe ettik. Ecnebi devletlerin memleketimizde lisanlarını tedris etmek maksadıyla açtıkları mektepler, celp kılmak maksadına matûftur. Harb-i umûmîden sonra, Portekiz'le hiçbir milliyet alâkaları olmayan cenûbî Amerika memleketlerinin, teveccühün idâmesine hâdim lisan mukareneti yüzünden Portekiz'de bir kongre topladıkları malûmdur. Bize gelince, şimdiki halde Arap harfleriyle Arap ve Acem lisanlarından aldığımız ta'birat ve ıstılahatın isti'mali ve Türk ilminin Arap ve Acem milletlerinin irfan ve harsı üzerine icrâ-yı te'sir edeceği bedîhîdir ki bu tesir teveccühün tekvin ve takviyesine yarar. Bunu meydana getirecek herhalde Lâtin harfleri değildir.(1)

8. Bu meselede son sözüm budur. Arap harfleri mâni-i

---

dan, muhabere-i ticariyeyi Türkçe veya Acemce yapacağız. Türklerle Acemlerin Arap harfli elifbası, ancak bu muhabereyi temin edebilecektir. Aynı mütâlaa Türk ve Arap memleketleri ve lisanları hakkında varittir. Siyasiyatta olduğu gibi, iktisâdiyatta da dûrbîn *(dürbün, ileriyi gören)* olmak lâzımdır.

(1) Âtîdeki parça yeni bir haşiyedir:

3 Mart 1927 tarihinde İstanbul Darülfünûnu konferans salonunda bir konferans vermiş olan meşhur feylesof Kayserling, elyevm dünyada teressüm *(resimleşme)* etmekte olan üç büyük hareketten birinin, memâlik-i İslâmiye arasında dinî sahadan gayri bir sahada tamamiyle ictimaî ve asrî prensipler dairesinde teressüm etmekte ve bu hareketin hayatî bir mâhiyette olduğunu söylemiştir. Ben, yirmi bir seneden beri müstemleke mesâiliyle meşgul olduğumdan feylesof Kayserling'i mütâlaasında haklı görürüm. Binaenaleyh, bize lisan ve yazı ile yakın olan milletlerin teveccühüne muhtaç olduğumuza dair kanâatim, daha ziyâde kuvvet bulmuştur.

terakki değildir. Usûl-i tedrise vâkıf muallim yetiştirirsek, iyi elifba kitapları basarsak, savâitimize hafif tadilat ve Türkçe kelimelere muaddel savâit usûlünü ithal edersek, Arap harflerine atfolunan zorluk yarı yarıya iner.

4. Yine Arap ve Lâtin harfleri meselesi

Bir müsteşrike cevap

Bakû Türkiyat Kongresi'ne iştirak etmiş olan Alman müsteşriklerinden Kiel Darülfünunu müderrislerinden Doktor Mendsel, geçen akşam Rus sefarethanesinde "Türkiyat Kongresi ne neticeler verdi?" ünvanıyla bir konferans vermiştir. Konferansçı, kongre hakkında malûmat verdikten sonra Arap harflerine temas ederek bu harflerin Türk lisanına uygun olup olmadığını sormuş, "buna Türkiyat ile meşgul bir mütehassısın vereceği cevap tamamen anidir: "Hayır, on bin kerre, yüz bin kerre hayır!" demiştir.

Konferansta hazır bulunmadığım için, bu zâtın iddiasını isbât edip etmediğini bilmiyorum. Ben de nazîre olmak üzere Lâtin harflerinin Türk lisanına uygun olup olmadığı suâlini soracağım ve buna: "Türkiyat ile meşgul olan ve meseleyi etrafıyla tetkik eden bir mütehassısın vereceği cevap tamamen anidir: Hayır! On bin kerre, yüz bin kerre hayır!" cevabını vereceğim ve iddiamı isbat edeceğim. Fakat isbata girişmezden evvel, Arap ve Lâtin harflerinin taraftarlarına hitaben diyeceğim ki: Harf nâmı altında malûm olan "şekil", âdemoğlunun icâdıdır. Dünyanın herhangi bir lisa-

nı, istenilen harflerle -bu harflere tadilat ithal etmek şartıyla- yazılabilir. Binaenaleyh, Türkçe, Arap yahut Lâtin harfleriyle yazılamaz iddiası gayri ilmîdir, açık ta'birle doğru değildir. İlm-i tasavvuta vâkıf olanlarca malûmdur ki bugün, değil mazbût bir lisanın, lâlettayin bir lehçenin bütün telaffuz farkları ve tahavvülâtı bile işârât-ı mahsûsa ile tesbit edilir. Bu tesbit ameliyesi, mevcut harflere ilâve olunan noktalar ve hatlar vasıtasıyla yapılır. Bundan maksad, telaffuzu tesbittir. Bu ameliye Lâtin harfleriyle yapıldığı gibi Arap harfleriyle de yapılır.

Şimdi Doktor Mendsel'in iddiasını tetkik edelim: Doktor, Arap harflerinin Türk lisanına uygun olmadığını ileri sürüyor. Bu iddia, ya meseleyi tamamiyle tetkik etmemiş olan yahut meseleyi tetkik edip de, mevzû üzerine icrâ-yı te'sir etmek fikrinde bulunan bir kimsenin iddiası olabilir. Evet, Arap harfleriyle istenilen savâit elde edilmez. Buraya kadar Doktor ile beraberim. Fakat mesele bununla biter mi? Arap harflerinin savâitteki kusurlarıyla Lâtin harflerinin tefevvuku ve Türkçe'ye uygunluğu taayyun etmiş mi? Doktor acaba bu ciheti tetkik etmiş mi?

Bu defa meseleyi ben de tetkik edeyim.

Arap harflerinin kusurları: Arap harflerinin kusurları yalnız savâittedir.

Türkçe'de doğrudan doğruya "e" sadâsını veren harf yoktur. Islahı lâzımdır.

Türkçe'de doğrudan doğruya "i" sadâsını veren harf yoktur. Biz bunları "ye" ile ifade ederiz. Islahı lâzımdır.

Türkçe'de "ü, ö, u, o" sadalarını veren harfler yoktur.

Biz bunları "vav" ile ifade ederiz. Islahı lâzımdır.

"Islahı lâzımdır" ta'birinden, elifbamıza yeni harflerin ithali lâzım geldiği anlaşılmasın. Ben bu meseleyi uzun uzadıya "Türkçe'de, Arap ve Lâtin harfleri ve imlâ meseleleri" ünvanlı eserimde izah ederek, ıslah edilecek harfler için şu şekilleri gösterdim:

— İşaretsiz "ye" harfini, sâmite ve tensip ve kabul edilecek işaretli "ye" harfini sâite saymak.

— İşaretsiz "vav" harfini, sâmite ve tensip ve kabul edilecek işaretli "vav" harfini sâite saymak.

— "e" sâitesine gelince, eserimde işaretli "hâ-yı farisî" ile "yuvarlak hâ"yı gösterdim. Çünkü sâir ahvâlde "he", sâiteden ziyâde sâmitedir.[1]

Eserimde ber-tafsil gösterdiğim vechile, Türkçe'de kullanılacak ince ve kalın sâitin adedi bu suretle dokuza baliğ oluyor. Halbuki Fransızca'da basit ve mürekkep savâitin adedi otuz ikidir. Bu Türkçe muaddel savâit ile herhangi bir kelimeyi yazabiliriz.

Muaddel işaretli savâitin harflerimiz adedini tezyid edeceğine dair vuku bulması muhtemel olan itiraza cevaben derim ki, Fransızlar "a" sâitesini "à, â"; "e" sâitesini "é, è, ê, ë"; "i" sâitesini "i, ï"; "o" sâitesini "ô"; "u" sâitesini "ù, ü" şekillerine ifrağ ederek kullanıyorlar.

Lâtin harflerinin kusurları: Lâtin harflerinin kusurları hem savâitte *(sesli harfler)*, hem savâmittedir *(sessiz harfler)*.

---

(1) İleride gelen "Elifbâmız nasıl tadil olunabilir?" ünvanlı bahse mürâcaat.

Mevcut yirmi beş Lâtin harfleriyle Türkçe'yi giydireceğiz. Bu giydirmenin tekniğini tetkik edelim. Fakat buna başlamazdan evvel şunu da söyleyelim ki, Lâtin harflerinin telaffuzu her Frenk lisanında bir değildir. Meselâ "a" harfi Fransızca'da başka, İngilizce'de başka; "v" harfi Fransızca'da başka, Almanca'da başka; "i" harfi Fransızca'da başka, İngilizce'de başka; "e" harfi Fransızca'da başka, İtalyanca'da başka, İspanyolca'da başka ilh. ilh. ilh. telaffuz olunur.(1) Bu, her lisanın husûsiyeti iktizasındandır.

Türkçe bu hususiyetten kurtulamaz. Lâtin harfleri meyânında Türkçe'deki "ö" (örnek telaffuzu) ve "u" (urmak) telaffuzu gibi sûretlerini ifade edecek tek harfler bulunmadığından, yeniden iki harf biçilecektir. Yine Lâtin harfleri meyânında Türkçe'deki "cim, çe, ha, şın" savtlarını ifade edecek harfler bulunmadığından, yeniden dört harf icâd edilecektir. Kezâlik Lâtin harfleri meyânında Türkçe'deki "kâf-ı Fârisî" ve "kâf-ı yâî"yi ifade edecek harfler bulunmadığından, Lâtin (K) harfine iki muhtelif işaret koymakla iki yeni harf yapılacaktır. Bu açık mülâhazalar-dan sonra küçük bir mukayese yapalım.

Arap harfleriyle bütün Türkçe kelimeleri yazabilmek ve kendilerine tam bir telaffuz verebilmek için, mevcut harflere hiç yeni bir harf ilâve edilmeyecek, yalnız "vav, ye, he" harflerine yeni işaretler vaz edilecektir.

Lâtin harfleriyle bütün Türkçe kelimeleri yazabilmek ve kendilerine tam bir telaffuz verebilmek için, mevcut harflere altı yeni harf icâd ve işaretli harf ilâve edilecektir.

---

(1) İleride gelen "Ecnebiler ve Lâtin harfli Türkçe" ünvanlı bahse mürâcaat.

Hangi harfler bu ameliyeye daha müsâittir, daha kolaydır? Hesap meydanda.

Buraya kadar yapılan ve Arap harfleri lehine neticelenen mukayese sırf tasavvutlu bir elifba içindir. Türk ilmini kökünden kurutmaktan, bizi terakkiden men etmekten ve dolayısıyla bizi geri bırakmaktan başka birşeye yaramayan tasavvutlu elifba demek, lisandan "se, ha, zel, sad, dad, tı, zı, ayın, hemze" harflerini ihrâc etmeği kast eden elifba demektir. Bu dokuz harfi hesaba katmıyorum. Şayet bunları da hesaba katarsam, Lâtin harfli elifbamıza, onbeş yeni harf ile iki muaddel *(değiştirilmiş)* harf, ithal etmek lâzım gelecektir. Ne kolaylık!!

Ben de bu kolaylığa bayılırım!!!

5- Arap ve Japon yazıları(*)

Arap-Lâtin harfleri münakaşası münasebetiyle

Arapça yazı

Kullandığımız Türkçe yazı Arapça yazıdır. Şimdiki Arapça yazının esası olan hatt-ı kûfî, Nabt(1) yazısından çıkmıştır. Nabt yazısıyla yazılmış kitapların en eskisi kable'l-milâd *(milattan önce)* 40 senesine aittir. Bu kitaplardaki isimlerin Arap olmasına nazaran, bundan Nebatlıların Arap oldukları ve Aramca'yı ancak yazı lisanı olarak isti'mâl

---

(*) 29 ve 30 Nisan 1926 tarihli Akşam gazetesinde neşredilmiştir.

(!) Arap yarımadasının kuzeyinde oturan Süryanilerden bir kavim.

ettikleri istidlâl olunur. Nabtça yeni Aramca'dan, yeni Aramca eski Aramca'dan çıkmıştır. Eski Aramca yazı, eski İbranice ve eski Finikece'ye ve bu sonuncu Kenanca yazının en eski şekline benzer. Binaenaleyh, hâlihâzırda kullandığımız Türkçe yazının aslı Arapça olduğundan, Arapça yazı, eski Lâtince yazılar ile beraber diğer yirmi iki cins yazı dahil olduğu ve ta'dil ve inkişâf edildiği halde, Kenanca'nın en eski mümessili olan Finikece'den çıkmıştır.

Elsine-i Sâmîye (Sâmî dilleri) zümresine mensup Finikece ve İbranice'nin harf yazıları münfasıl iken, aynı zümreye mensup Süryanice'nin harf yazıları, hem münfasıl ve hem de muttasıldır. Araplar, yazıyı Süryanilerden (Süryanice, Aramca'nın grubuna mensuptur) aldıkları için, münfasıl ve muttasıl harfleri de almışlardır. Mesele dikkatle tetkik edilecek olursa, Süryanice'de ve dolayısıyla Arapça'da ve yine dolayısıyla da şimdiki Türkçe'de münfasıl ve muttasıl harfler yoktur. Bütün harfler münfasıldır. Bu, böyle olduktan sonra muttasıl harfler nasıl meydana gelmiştir?

Finikece ve İbranice yazıların münfasıl kalmaları bilhassa âbidevî olmalarından, yani kitâbe işlerine hasredilmiş olmalarından ileri geliyor. O zamanda yazının isti'mâli az idi. Halbuki mürûr-ı zaman ile, yazı hayatın muamelat-ı rûz-merresinde *(her günkü işlerinde)* isti'mâl olunmağa başladığından ve bu ise, sür'atli ve işlek bir yazı tevlid ettiğinden, esasen münfasıl olan harfler arasında bir takım "râbıtalar" husûle gelmiştir ki bu rabıtalar, muttasıl harfleri meydana getirmişlerdir. Muttasıl harfler, cüz'î inhiraf eden münfasıl harflerden başka birşey değildir.

Malûmdur ki, elifba okumağa başlayan bir çocuğa, kendisine, harflerin "yalnız" "ortadan" "soldan" isim ve şekillerine ayrıldıklarını öğretirler. Meselâ (yalnız b) ب ,(sağdan b) بـ ,(ortadan b) ـبـ , (soldan b) ـب.

Şimdi bu usûl mûcebince mevcut elifba harflerimizin şekillerini tetkik edelim:

a) "be, pe, te, se, sad, dad, tı, zı, fe, kaf, kef, lâm, mim, nun" harflerinin dört şekli hemen hemen birdir.

b) "cim, çe, ha, hı, ayın, gayın, he" harflerinin ilk iki şekli ve bir diğer iki şekli biraz muharref *(değiştirilmiş)*tir.

c) "sin, şın, ye" birinci ve dördüncü bir, ikinci ve üçüncü şekiller muharreftir.

d) "elif, dal, zel, re, ze, je, vav"ın ön taraflarına küçük bir rabıta vaz etmekle, dördüncü şekil elde edilir.

Burada bir suâl vârid olur. (d) sırasında gösterilmiş yedi harf, neden ikinci ve üçüncü şekillerden mahrumdurlar? Mahrumiyeti bu harflerin biçimlerinde aramalı. "Elif, re, ze, je" birer hattır. Bunlara ikinci ve üçüncü şekil verilirse, yapılışlarını yani biçimlerini yani asıl sûretlerini kaybederler. Aynı mütâlaa "dal, zel, vav" hakkında da vâriddir.

Bu cedvelden açıktan açığa anlaşılıyor ki ortada bir "münfasıl"lık ve bir "muttasıl"lık yoktur. "Muttasıl"lık ise, yazıdaki sür'atin meydana getirdiği küçük "râbıta"lardan ileri geliyor. İşte bunun içindir ki, Arap harfleri, dükümhaneye verildiği vakit yazı şekillerini muhafaza etmişlerdir. Yazımızı "münfasıl" harflerle yazmağa kıyâm etmek demek, onu işlek bir şekilden çıkarıp âbidevî bir şekle koymak de-

mektir. Bu da zamanımızda mümkün değildir. Bu cedvelde gösterilen harflerin şekilleri elifba işleriyle iştigal edenlere faideli ve amelî bir suhûlet te'min edecektir, zannederim.

Japonca yazı

Japonca yazı, hiyeroglif (Mısır yazısı) ve mıhî (Babil ve Asur yazıları) gibi aynı esaslar üzerine müessestir. Elyevm isti'mâl olunmayan hiyeroglif, mıhî gibi, Çince ve Japonca'nın elifba harfleri yoktur. Bu dört lisanının yazısının menşei resim yazısıdır. Resim yazısı demek, her bir kelimeyi bir şekl-i mahsûs ile göstermek demektir. (Bazan bir şekil muhtelif kelimelerin mânâlarını ifade eder.) Bu kabil şekillere "musavver fikir" derler. Zamanın ilerlemesiyle, "musavver fikir"lerin adem-i kifayeti yüzünden kırâati teshil etmek (kolaylaştırmak) ve yazıyı bir dereceye kadar karışıklıktan kurtarmak için "hece işaretleri" meydana getirmişlerdir. Bunlar isimlerinden anlaşıldığı vechile tek harf değil, hecedir.

İşte bugünkü Japon ve Çin yazılarının esasları bundan ibarettir. Açık bir ta'birle, bu iki lisanda harf yok, "musavver fikir" ve "hece işareti" vardır.

* * *

Arap ve Lâtin harfleri etrafında açılan münâkaşa münâsebetiyle Japonya'da birçok ilmî kitapların tab edilmekte olduğu iddia edilmiş ve binaenaleyh Aksâ-yı Maşrık'ta (Uzak Doğu) Lâtin harflerini kabul etmek üzere olduğu ileri sürülmüştür.

Ben bu mesele ile iştigal ettiğim ve lisaniyatçı olduğum için, Japonya'da uzun müddetten beri Lâtin harfleri lehine küçük bir cereyan mevcut olduğunu ve fakat bu harflerle hiçbir ilmî kitabın basılmadığını biliyordum. Fakat işi sağlama bağlamak için şehrimizde bulunan Japonya sefarethanesine giderek sefarethane başkâtibi Mösyü Hıtoshi Ashida'ya mülâkî oldum. Suâllerime cevaben Mösyö Ashida'nın sözlerini buraya naklediyorum:

"30-40 seneden beri Japonya'da Lâtin harflerinin kabulü lehine bir hareket vardır. 25 seneden beri bu fikri propaganda etmek maksadıyla Lâtin harfleriyle aylık bir mecmua neşrolunuyor. Bu harekete tarafdar olanlar, memleketin sunûf-ı muhtelifesine mensup olmakla beraber adedleri pek azdır. Hiçbir ilmî kitap Lâtin harfleriyle yazılmadığı gibi ibtidâî mekteplerde bile okutturulmak için aynı harflerle hiçbir kitap yazılmamıştır. Japon mekâtib-i ibtidâiye talebesi, bin muhtelif musavver fikirle kırk sekiz hece işareti ezberlemek mecburiyetindedir. Japon liselerinde pek müşkil olan Çin klâsik edebiyatı okutturulur. Japonca'dan başka, lisede haftada altı saat ecnebi lisan (İngilizce, Almanca, Fransızca) tedris edilir. Ticaret mekteplerinde ise bu saat adedi on dörde kadar tezyid edilmiştir. Matbûata gelince, bu 1500-2000 muhtelif musavver fikirle 48 hece işareti isti'mâl eder. Japonlar, bu müşkilâtı pek güzel takdir ederler. Fakat bilirler ki, Lâtin harflerini kabul ettikleri vakit, kendilerini milliyetlerine bağlayan bağ çözülecektir. Çince ve Japonca'da iki bin sene evvel yazılmış eserler vardır. Ecdâdın bu mirası nasıl ihmal olunur? Lâtin harfleri tarafdarlarından biri olan darülfünûn profesörle-

rinden mebus Mösyö Tanakadate, Lâtin harflerinin kabulü için meclis-i mebûsana bir takrir vermiş ve Japon maarif nazırı, "Yazı meselesi lisan meselesidir. Lisan ise, ecdâdımızın mirasıdır. Bu miras milletin canıdır" tarzında cevap vermiştir."

Bundan sonra Japonya'da yazı makinesi olup olmadığını sordum ve var ise bana gösterilmesini muhterem muhatabımdan rica ettim. Bunun üzerine, salonu terk ederek iş odasına gittik. Yazı makinesi bildiğimiz makinadan iki defa büyüktür. Makinenin içi 48 hece işareti ile en müsta'mel 200 musavver fikri ihtiva ediyor. Bundan başka diğer musavver fikirleri hâvî küçük bir sandık vardır ki arzu edildiği musavver fikir oradan alınır ve kullanılmak üzere makinanın içindeki yere vaz olunur. Mösyö Ashida makinanın tertibatını tarif ve irâe ederken "Görüyorsunuz, ne kadar müşkildir. Fakat ne yapalım, insan millî işlerde fedakârlık yapmalı. Lisanımız için böyle müşkilata katlanıyoruz" dedi.

Muhterem muhatabıma nezaketinden ve verdiği malûmattan dolayı teşekkür ettikten sonra kendisinden ayrıldım. Salâhiyatdar bir ağızdan topladığım bu malûmattan anlaşılan şudur: Bir Japon çocuğu ibtidâî bir tahsil görmek için hiç olmazsa bin musavver fikir yani bin muhtelif şekille 48 hece işareti ezberleyecektir. Bir Japon yazı makinasının içinde 248 muhtelif işaret bulunduktan başka yedek olarak, musavver fikirlerle dolu ayrıca bir sandık mevcuttur. Bize gelince, bir Türk çocuğunun Arap harfleriyle ibtidâî bir tahsil görmek için sarf ettiği zahmet, Japonya çocuğunun zahmetine nisbeten devede kulak kabilindendir. Aynı mütâlaa Türk matbaa kasası ve Türk yazı makinası hakkın-

da da vâriddir. Bu küçük mukayeseyi şu sûretle tayin ettikten sonra âtîdeki hakikatleri tesbit edebiliriz:

1- Bu çetrefil yazı ile Japonya irfanen pekçok yükselmiş ve her sene, dünya ilim merkezi olan Almanya'nın hemen senevî kitap neşriyatı kadar kitap neşreder. 1924'te Japonya, Almanya'dan sonra ve İngiltere'den 13800 fazla kitapla matbûat âleminde kiniciliği kazanmıştır.

2- Birinci sınıf dritnavt (1906 yılından sonra ortaya çıkmış en ağır savaş gemisi) inşa edecek tersanelere ve her nevi top, tayyare fabrikalarına mâliktir.

3- Memleketin her tarafında sanayii fabrikaları küşad ediyor, ticaret vapurları dünyanın her tarafına uğruyor. Mamûlat ve masnûatı, sâir mamûlat ve masnûata rekabet ediyor.

4- Darülfünûnları Avrupa'nın büyük darülfünûnları kadar çalışıyor.

Acaba Japonların bu çetrefil yazısı terakkisine mânî olmuş mu? Hayır! Demek ki yazının şekli terakkiye mânî değildir. Bununla beraber Japon yazısının güçlüğünü hiçbir kimse inkâr etmez. Fakat lisanlarının ve ecdadının mirasının hâtırı için Japonlar bu vatanî husûsta fedakârlığa katlanıyorlar. Zaten vatana hizmet etmek demek, fedakârlıklara katlanmak demektir.

Lisan mirası hakkında parlak bir misâl daha getireyim: İngilizce, gerek kırâat, gerek imlâ cihetinden Türkçe kırâat ve imlâdan kat kat zordur. İngilizce mütekellim Cemâhir-i Müttefika-i Amerika (Amerika Birleşik Cumhuriyetleri), İngilizce'yi telaffuz ettikleri gibi -kırâat ve imlâyı bozmak de-

mektir- yazmağa teşebbüs etmek istenmişler ise İngilizler: "İlanımızdan bir nokta bile feda edemeyiz, canı isteyen İngilizce öğrensin, istemeyen öğrenmesin" diye cevap vermişlerdir.

Araplar, "Ataların lisanı zengin bir hazinedir" derler ve haklıdırlar.

6- Ecnebiler ve Lâtin harfli Türkçe

Lâtin harflerinin isti'mâline taraftar olanlardan bazıları, lisanımız Lâtin harfleriyle yazılacak olursa ecnebilerin kolay kolay Türkçe öğreneceklerini iddia ederler. Bu iddianın mahiyet ve isâbetini tetkik etmezden evvel şunu söylemek isterim ki, dünyada hiç bir millet yoktur ki, lisanını ecnebilere kolaylıkla öğretmek için lisanının herhangi bir şubesinde tadilat yapmağa kıyâm etsin ve hatta o tadilatı yapmağı bile düşünsün. Acaba Fransa ecnebilerin hâtırı için Fransızca'da on harf ile yazılan "ils avaient" kelimelerinin telaffuzunu, aynı telaffuzu muhafaza eden altı harfli "ils avé" sûretinde değiştirmeği düşünmüş mü? Kezalik İngilizce'de "Shakespeare" yazılan ve fakat Fransızca telaffuzuyla "Chekspire" telaffuz olunan kelimeyi ecnebilere sühûlet olsun diye "Shekspire" haline ifrağ etmeyi acaba tasavvur etmiş mi? Asla! Vakıa Lâtin harflerine tarafdar olanların arzuları imlâya değil, harflere taalluk eder. Bir dakika için ben arzularını yerine getirmeğe ve Lâtin harfli Türkçe elifbanın telaffuzunu ecnebilerin ağzına vaz etmeğe çalışacağım. "Ecnebiler" kelimesi şümûllü olduğu için evvel-be-

evvel ecnebilerin mensup oldukları milletlerin elifbalarını tetkik edelim.

İNGİLİZCE

İngilizce savâit ve savâmitin *(sesli ve sessiz harfler)* telaffuzu karışık olduğundan ilk önce bu telaffuz farklarını aşağıda tetkik edelim.

Savâitin telaffuzları

"a"

1) Fransızca "a" gibi telaffuz olunur. "afresh" kelimesinde olduğu gibi.

2) Fransızca "e" gibi telaffuz olunur. "chamber" kelimesinde olduğu gibi.

3) Almanca "ö" gibi telaffuz olunur. "call" kelimesinde olduğu gibi.

"e"

1) Fransızca "e" gibi telaffuz olunur. "cent" kelimesinde olduğu gibi.

2) Fransızca "i" gibi telaffuz olunur. "cede" kelimesinde olduğu gibi.

3) Fransızca "ou" gibi telaffuz olunur. "eager" kelimesinde olduğu gibi.

4) "ea" Fransızca "î" gibi telaffuz olunur. "oversea" kelimesinde olduğu gibi.

5) "ee" Fransızca "î" gibi telaffuz olunur. "eel" kelimesinde olduğu gibi.

6) "ei" Fransızca "aï, ê" gibi telaffuz olunur. "eider, eight" kelimesinde olduğu gibi.

"i"

1) Fransızca "i" gibi telaffuz olunur. "engine" kelimesinde olduğu gibi.

2) Fransızca "aï" gibi telaffuz olunur. "ice" kelimesinde olduğu gibi.

"o"

1) Fransızca "o" gibi telaffuz olunur. "objekt" kelimesinde olduğu gibi.

2) Fransızca "ou" gibi telaffuz olunur. "do" kelimesinde olduğu gibi.

3) İngilizce "w" ve Arapça halis "vav" telaffuzları gibi telaffuz olunur. "one" kelimesinde olduğu gibi.

4) "oo" Fransızca "ou" gibi telaffuz olunur. "aloof" kelimesinde olduğu gibi.

5) "ou" Fransızca "a-ou" gibi telaffuz olunur. "about" kelimesinde olduğu gibi.

6) "ow" Fransızca "a-ou" gibi telaffuz olunur. "owl" kelimesinde olduğu gibi.

"u"

1) İngilizce "w" gibi telaffuz olunur. "equal" kelimesinde olduğu gibi.

2) Fransızca "eu" gibi telaffuz olunur. "calumba" kelimesinde olduğu gibi.

3) Fransızca "iou" gibi telaffuz olunur. "calumet" kelimesinde olduğu gibi.

Savâmitin telaffuzları

"c"

1) "a, o, u"dan evvel gelirse, "k" gibi telaffuz olunur. "calender" kelimesinde olduğu gibi.

2) "e, i"den evvel gelirse, Türkçe "sin" gibi telaffuz olunur. "cere, cider" kelimelerinde olduğu gibi.

3) "ch" bazen "çe" gibi telaffuz olunur. "churche" kelimesinde olduğu gibi.

4) "ch" bazen "k" gibi telaffuz olunur. "earache" kelimesinde olduğu gibi.

"g"

1) Türkçe "cim" gibi telaffuz olunur. "aged" kelimesinde olduğu gibi.

2) Türkçe "gayın" gibi telaffuz olunur. "against" kelimesinde olduğu gibi.

3) Türkçe "y" gibi telaffuz olunur. "night" kelimesinde olduğu gibi.

"s"

1) Türkçe "sin" gibi telaffuz olunur. "soup" kelimesinde olduğu gibi.

2) Türkçe "şın" gibi telaffuz olunur. "censure" kelimesinde olduğu gibi.

"y"

1) Fransızca "i" gibi telaffuz olunur. "ably" kelimesinde olduğu gibi.

2) Fransızca "aï" gibi telaffuz olunur. "fly" kelimesinde olduğu gibi.

Yukarıda, pek basit bir surette telaffuz farkları gösterilen İngilizce elifbanın müşkilatına marûz kalan herhangi bir İngilizin, Lâtin harfli Türkçe'nin telaffuzunda sühûlete maruz kalacağını düşünmek pek garip olur. Meselâ bir İngiliz için İngilizce "e"nin muhtelif telaffuzları mahzûru mevcut iken Lâtin harfli Türkçe'de de aynı mahzurlar mevcut olacaktır. Halbuki Arap harfli Türkçe'de o mahzurlar mevcut değildir. Çünkü İngiliz murâd olunan harfin şeklini, tek bir telaffuzla öğrenip hâtırında tutacaktır.

İngilizce elifba hakkında serd olunan mütâlaat, aşağı yukarı daha hafif şerâit ile, âtîdeki elifbalara da tatbik olunur.

ALMANCA

Almanca elifbanın husûsiyetlerinden biri savâitin kısa ve uzun olmasıdır. Biz bu ciheti nazar-ı i'tibara almayarak meseleyi basit bir şekilde tetkik edeceğiz.

Savâitin telaffuzları

"a"

1) Fransızca "a" gibi telaffuz olunur. "kann" kelimesin-

de olduğu gibi.

2) Fransızca "e"nin sadâsını veren "ä" gibi telaffuz olunur. "kälte" kelimesinde olduğu gibi.

3) "ai" Türkçe "ay" gibi telaffuz olunur. "Mai" kelimesinde olduğu gibi.

4) "au" Fransızca "a-ou" gibi telaffuz olunur. "blau" kelimesinde olduğu gibi.

5) "äu" Fransızca "eu" gibi telaffuz olunur. "Bäume" kelimesinde olduğu gibi.

"e"

1) Fransızca "e" gibi telaffuz olunur. "reden" kelimesinde olduğu gibi.

2) "ei" Türkçe "ay" gibi telaffuz olunur. "mein" kelimesinde olduğu gibi.

"i"

1) Fransızca "i" gibi telaffuz olunur. "dir" kelimesinde olduğu gibi.

"o"

1) Fransızca "o" gibi telaffuz olunur. "Gott" kelimesinde olduğu gibi.

2) "ö" Fransızca "eu" gibi telaffuz olunur. "böse" kelimesinde olduğu gibi.

"u"

1) Fransızca "ou" gibi telaffuz olunur. "du" kelimesinde olduğu gibi.

2) "ü" Fransızca "u" gibi telaffuz olunur. "für" kelimesinde olduğu gibi.

3) "q"den sonra gelen "u", "qv" gibi telaffuz olunur. "quelle" kelimesinde olduğu gibi.

Savâmitin telaffuzları

"c"

1) "u, o, a"dan evvel gelirse "k" gibi telaffuz olunur. "Cöln" kelimesinde olduğu gibi.

2) "y, i, e"den evvel gelirse "ts" gibi telaffuz olunur. "cyclope" kelimesinde olduğu gibi.

3) "ch" Türkçe "hu" gibi telaffuz olunur. "**Buch**" kelimesinde olduğu gibi.

"g"

1) Hafif farklarla "g" ve "k" gibi telaffuz olunur. "Gott" kelimesindeki telaffuz "g", "Weg" kelimesindeki telaffuz "k" gibidir.

2) Fransızca'dan istiare edilen kelimelerde, Fransızca "j" gibi telaffuz olunur. "genie" kelimesinde olduğu gibi.

"h"

1) Fransızca "aspiré" "h"dan daha kuvvetli bir sada ile telaffuz olunur. "Hund" kelimesinde olduğu gibi.

2) Sâiteden sonra telaffuz olunmaz. "Ehre" kelimesinde olduğu gibi.

3) "t"den sonra telaffuz olunmaz. "Thier" kelimesinde olduğu gibi.

"j"

1) Türkçe sâmite "y" gibi telaffuz olunur. "jahr" kelimesinde olduğu gibi.

2) Fransızca'dan istiare edilen kelimelerde Fransızca "j"nin sadâsı muhafaza olunur. "journalist" kelimesinde olduğu gibi.

"s"

1) Kelimelerin ve hecelerin başında Fransızca "z" gibi telaffuz olunur. "sie" kelimesinde olduğu gibi.

2) Ahvâl-i sâirede Türkçe "s" gibi telaffuz olunur. "Ost" kelimesinde olduğu gibi.

3) Bir hecenin ibtidasında "p", "t"den evvel gelirse, "ş" gibi telaffuz olunur. "spiel", "stadt" kelimelerinde olduğu gibi.

4) Üçüncü maddedeki durum, bir hecenin sonunda vaki olur ve iki harf muhtelif hecelerin malları ise, bu iki harf telaffuz-ı aslîlerini muhafaza ederler. "Wespe" kelimesinde olduğu gibi.

5) "sch", Türkçe "ş" gibi telaffuz olunur. "Schiff" kelimesinde olduğu gibi.

6) "ss", Türkçe "s" (sad) gibi telaffuz olunur. "Wasser" kelimesinde olduğu gibi.

"t"

1) Fransızca "t" gibi telaffuz olunur. "gut" kelimesinde olduğu gibi.

2) "tion"daki "t", "ts" gibi telaffuz olunur. "Nation" keli-

mesinde olduğu gibi.

"v"

1) Türkçe "f" gibi telaffuz olunur. "Vater" kelimesinde olduğu gibi.

2) Latince'den istiare edilen kelimeler, Fransızca "v"nin sadasını muhafaza ederler. "privat" kelimesinde olduğu gibi.

"z"

1) "ts" gibi telaffuz olunur. "Kurz" kelimesinde olduğu gibi.

İTALYANCA

İtalyanca elifbanın husûsiyetlerinden biri, harflerinin azlığıdır. Savâiti beş, savâmiti on altıdır. İtalyanca'da bütün savâmit ayrı ayrı telaffuz olunur.

Savâitin telaffuzları

İtalyanca'da "a, e, i, o" Fransızca gibi telaffuz olunur.

"u"

1) Fransızca "ou" gibi telaffuz olunur. "cubo" kelimesinde olduğu gibi.

2) İtalyanca'da, Fransızca "u", "eu" gibi telaffuz olunur.

Savâmitin telaffuzları

"c"

1) "a, o, u"dan evvel gelirse, "k" gibi telaffuz olunur. "calcolare", "cubo" kelimelerinde olduğu gibi.

2) "e, i"den evvel gelirse, Türkçe "ç" gibi telaffuz olunur. "Cicerone" kelimesinde olduğu gibi.

3) "cc", Fransızca "tch" gibi telaffuz olunur. "accidente" kelimesinde olduğu gibi.

4) "e", "i"den evvel "ch" gelirse Fransızca "k" gibi telaffuz olunur. "che", "chiesa" kelimelerinde olduğu gibi.

"g"

1) "a, o, u"dan evvel gelirse, Türkçe "g" gibi telaffuz olunur. "gupo", "gola", "gazza" kelimelerinde olduğu gibi.

2) "e, i"den evvel gelirse, Türkçe "c" gibi telaffuz olunur. "gigante", "galo" kelimelerinde olduğu gibi.

3) "e, i"den evvel "gh" gelirse, Türkçe "g" ve "k"nin mümtezic *(kaynaşmış)* sadâları gibi telaffuz olunur. "larghe", "larghi" kelimelerinde olduğu gibi.

4) "gn", Fransızca gibi telaffuz olunur. "montagne" kelimesinde olduğu gibi.

"h"

1) Sâite gibi telaffuz olunur. "ho" kelimesinde olduğu gibi.

"j"

Fransızca "i" gibi telaffuz olunur.

"s"

1) Fransızca "s" gibi telaffuz olunur. "festa" kelimesinde olduğu gibi.

2) İki sâite arasında, Fransızca "z" gibi telaffuz olunur. "cosa" kelimesinde olduğu gibi.

3) "l, g, d, b" ve diğer bazı harflerden evvel gelirse, Fransızca "z"den hafif bir sadâ ile telaffuz olunur. "sdegno" kelimesinde olduğu gibi.

4) "e, i"den evvel gelen "sc", Türkçe "ş" gibi telaffuz olunur. "discendere" kelimesinde olduğu gibi.

"z"

1) Fransızca "dz" gibi telaffuz olunur. "zero" kelimesinde olduğu gibi.

2) Fransızca "tç" gibi telaffuz olunur. "zuppa" kelimesinde olduğu gibi.

İSPANYOLCA

İspanyolca elifbanın husûsiyetlerinden biri savâitin ayrı ayrı telaffuz edilmeleridir.

Savâitin telaffuzları

"u"

1) Fransızca "ou" gibi telaffuz edilir. "ultimo" kelimesinde olduğu gibi.

Savâmitin telaffuzları

"c"

1) "a, o, u"dan evvel gelirse, "k" gibi telaffuz olunur. "cavar", "comer", "cura" kelimelerinde olduğu gibi.

2) "e, i"den evvel gelirse (sin, se) gibi telaffuz olunur. "cera", "cielo" kelimelerinde olduğu gibi.

3) "ch" Türkçe "ç" gibi telaffuz olunur. "chupar" kelimesinde olduğu gibi.

"g"

1) "a, o, u"dan evvel gelirse "g" gibi telaffuz olunur. "gata", "gordo", "guante" kelimelerinde olduğu gibi.

2) "e, i"den evvel gelirse "c" gibi telaffuz olunur. "gesto", "girar" kelimelerinde olduğu gibi.

"j"

Bu harf "i, e"den evvel gelirse, "g" gibi telaffuz olunur. "geringa" kelimesinde olduğu gibi.

"s"

İki "ss" gibi telaffuz olunur. "casa" kelimesinde olduğu gibi.

"z"

Arapça (zel) gibi telaffuz olunur. "zapa" kelimesinde olduğu gibi.

Bâlâdaki mülâhazattan anlaşılıyor ki, Lâtin harfli Türkçe elifba, Frenklere yeknesak bir telaffuz temin edemeyecektir. Arap harfli Türkçe elifba ise, matlûb telaffuzu

te'min etmeğe elverişlidir. Meselenin güçlüğü ancak münfasıl ve muttasıl harflerdedir. Bu güçlük de zannedildiği gibi büyük değildir.

7- Türk Ocağı'nda Lâtin harfleri

25 Kasım 1926 tarihinde müsâdif Perşembe günü saat 17.00'de İstanbul Türk Ocağı Konferans Salonu'nda, Türk edebiyatı tarihinde yeri olacak mühim bir konferans verildi. Konferansın hemen büyük bir kısmı Lâtin harfleri mevzûuna hasredildi. Konferansçı, Darülfünûn Türk Edebiyatı Tarihi müderrisi Köprülüzâde Mehmed Fuad Bey olmakla mesele, daha ziyade ehemmiyet kazanmıştı. Zira herkes, Fuad Bey'in bu mesele hakkında ne düşündüğünü bilmek istiyordu. Çünkü herkes bilir ki, ihtisası yüzünden, Fuad Bey efkâr-ı umûmîyeyi tenvîr edebilecek bir vaziyette bulunuyordu. Ve filhakika böyle oldu.

Konferansçı, harflerin tebdili tarihçesini yaptıktan sonra, Türklerin Orhun, Uygur, Arap yazılarını niçin aldıklarını ve Lâtin harflerinin kabulünden husûle gelecek mazarratları izâh etti.

Fuad Bey kendisine has olan belagat ile, mevzûunu teşrih ederken, konferans salonunu okşayıcı, ısıtıcı, sarsıcı, yaratıcı bir milliyetçilik havası tedricen istilâ ediverdi. Herkes kulak kesildi. Gönüller heyecan içinde idi. Çünkü bu esnada konferansçı bir milletin mevcûdiyeti, hem ileriye bakmak, hem de gerisini ihmal etmemek, yani harsını *(kültür)* bulup enzar-ı âleme *(dünyanın gözü önüne)* arz et-

mekle, daha kuvvetli olacağını ictimaî ve tarihî düsturlarla ve bu da, eslâfa ait bilcümle harsî ve edebî âsârı tetkik ve o âsârın tetkikine hâdim her nevi vesâiti ihzâr ve teksîr ile kabil olacağını isbat ediyordu.

İtiraf etmeliyim ki, bu konferansın orada bulunanlar üzerine bıraktığı heyecanın derecesi, bundan evvel bulunduğum diğer iki konferansın bıraktıkları heyecanın derecesinin aynı idi. Bu iki konferanstan biri mütâreke zamanında, İstanbul'un işgal edileceği haberinin vürûdu üzerine İstanbul Darülfünûnu tarafından, Darülfünûn Konferans Salonu'nda tertib edilmişti. Zamanın vehâmetini takdir ile o vehametten mülhem olan o konferansın hatipleri, kocaman salonda, candan çıkan nutuklarıyla, pek kesif ve mübarek bir vatanperverlik havası tekvin etmişlerdir ki hazır olanlar, bu havayı bol bol teneffüs ederek taze kuvvet bulmuşlardı. Diğeri, mütârekenin en kara günlerinde, "Pierre Loti Günü" nâmıyla kabul edilen günde, yine Dârülfünûn Konferans Salonu'nda verilmişti. İşgalin zulmü altında inleyen millet, teselli ve ümit sözleri işitmek istiyordu. O gün her tabakaya mensup beş bin kişi salona hücum etmişti. Yazdıklarını pek güzel hisseden ve hissettiren ve kalemini kalbinin hokkasına batıran merhum Süleyman Nazif Bey'in o tarihî ve meşhur konferansı dahi salonda pek kesif ve sıcak bir vatanperverlik havası tekvin etmiştir ki, hâzır olanlar, bu havayı teneffüs etmekle yeni hayat bulmuşlardı.

Bu son iki konferansta, millet, vatanın fena vaziyetini anlayarak te'sir ve heyecan içinde çırpınmış ve vatana daha ziyâde sarılmıştı. Türk Ocağı konferansında, huzzâr *(hazı*

bulunanlar), harflerin muhtemel tebdilini düşünerek ve mâzîsini, harsını, tarihini kaybedeceğini anlayarak te'sir ve heyecan içinde çırpınmış ve daima ileri gitmek arzusuyla beraber, mâzîye sarılmak arzusunu bir daha izhâr etmişti. Konferansın nihayetinde hatibe tevcih edilen alkış tufanı "biz Lâtin harfleri istemezük" ifade ediyordu.

Ben ötedenberi Lâtin harfleri aleyhindeyim. Fikrimi "Türkçe'de Lâtin harfleri ve imlâ meseleleri" ünvanlı eserim ve Bakû Türkoloji Konferansı'ndan sonra tekrar tazelenen Arap ve Lâtin harfleri meselesi münâsebetiyle "Akşam" gazetesinde yazdığım beş makalem ile, kemâl-isarahat ile izâh ve Arap harflerinin ıslâhı çarelerini irâe ettim. Tekrar bu meselenin teferruatına rücû edecek değilim. Yalnız Fuad Bey'in Türkoloji Kongresi hakkında, üzerinde tevakkuf ettiği bir noktayı burada zikr ve bunu teyid edeceğim.

Fuad Bey, Türkoloji Kongresi'ne iştirak etmiş olan Kazan Türkleri murahhaslarının, Arap harfleriyle yazılmış yüz senelik bir edebiyata, yani millî harslardan bahis âsâra mâlik oldukları için Lâtin harflerini kabul edemeyeceklerini söylediklerini kaydettikten sonra, on üç asırlık tahrîrî bir edebiyata mâlik olan Türkler Lâtin harflerini nasıl kabul edebilirler, diye sordu. Fuad Bey'in bu sualini tasvib etmeyen hiçbir fert bulunmaz, zannederim.

Bundan üç sene evvel Kudüs'te Avrupa ve Amerika dârülfünûnlarının müteaddid mümessilleri huzurunda, tedrisatı İbranice'de verilen bir Musevi darülfünûnu açılmıştır. İbranice'de savâit olmadığını ve bu ise kırâati ve lisa-

nı güçleştireceğini bilen gayrimusevî bir davetli, İbranice'nin Lâtin harfleriyle yazılmasını teklif etmişti. Bittabi bu teklif nazar-ı itibara alınmamıştı. Çünkü, İbranice Lâtin harfleriyle yazıldıktan sonra bütün bu mâzîye, bir edebiyata, bir harsa, bir tarihe vedâ etmeli. Erbabı bilir ki, İbranice, Arapça gibi Sami bir lisandır ve Arapça gibi i'lâl *(illet harfleri denilen ve kelime içinde bulunan "elif, vav, ye" harfli bir fiilin kendi şekli ile aldığı şekle nasıl girdiğini bir kaideye bağlama)* kaideleri yüzünden, kelimenin aslına savâiti ithal etmek şöyle dursun, onları yani savâiti kelimenin aslından kovar. Bu böyle olmakla beraber yeryüzünde bulunan hiçbir Mûsevî, yazısının tebdili meselesini hatırından bile geçirmemiştir.

Tabii bu mütâlaatım, harf hususunda "gözümüz istikbaldedir" diyenlerin hoşuna gitmeyecektir. Ben bunlara harf hususunda "gözümüz hem mâzîde hem istikbaldedir" derim. Biri diğere mâni olmadıktan başka, biri diğerini takviye ve tersîn *(sağlamlaştırma)* eder. Mâzîsini kaybeden millet, kendisini tanıyamaz ve kendisini başkalara da tanıttıramaz. Muarızlarımız ve düşmanlarımız, "medeniyete hizmetiniz nedir?" diye sordukları vakit ne diyeceğiz? Bir milletin medeniyeti, âsârının ve vesâikinin şehadetiyle tesbit edilir. Arap harfleri ortadan kalktığı gün, mâzîmiz ortadan kalkar ve biz, Fuad Bey'in dediği gibi zengin harsımıza rağmen, harssız bir millet haline geçeriz.

Bütün süratle istikbale bakan Japonya milleti, medeniyetine ve harsına taalluk eden mâzîsini asla ihmal etmemiştir. Bundan evvel "Arap ve Japon yazıları" ünvanıyla yazdığım bir makalede, Japonya yazısının harf olmadığını ve yerine işaretler ve heceler olduğunu ve Japonya'da ibtidaî

tahsili görenlerin hiç olmazsa bin işaret ezberlemek mecburiyetinde kaldıklarını ve kırk seneden beri yapılan Lâtin harfleri propagandasına rağmen Japon mekteplerine Lâtin harfli hiçbir risale girmediğini ve bu da milliyetlerine, harslarına ve edebiyatına olan fart-ı merbûtiyetten *(aşırı bağlılıktan)* ileri geldiğini mufassal surette ve müteaddit misâllerle isbat etmiştim.(1) Japonya, mâzîsine o kadar merbût olduğu için, ilerlemiyor mu? Biz Japonya'nın faaliyet-i beşeriyenin bilcümle sahalarında kat etmiş olduğu terakkiyatın nısfını yirmi senede kat etsek, kendimizi pek bahtiyar saymalıyız. Çünkü terakki harf değiştirmek ile değil çalışmak, hem de çok, pek çok ve usûl ile çalışmakla elde edilir.

Sözüme nihayet vermezden evvel, ilim nâmına söyleyen Fuad Bey ile onu söylettiren Türk Ocağı'na, memlekete yaptıkları pek büyük hizmetten dolayı alenen teşekkür ederim.

8- İlk evvel lisan sonra harf

Türkçe'de lisan meselesi, Lâtin harfleri meselesiyle pek sıkı bir sûrette alâkadardır. Lâtin harflerini kabul etmek demek, elyevm Türkçe'de kullandığımız "se, hı, zel, sad, dad, tı, zı, ayın, hemze" gibi harfleri lisanımızdan ihraç etmek demektir. Telaffuzumuzun ihtiyacatına göre yapılacak Lâtin harfleri kabul etmekle, kullandığımız Arap harflerine ihtiyacımız olmayacak demektir. Bu hal, lisan sahibi ya-

---

(1) Bundan evvel geçen "Arap ve Japon yazıları" ünvanlı bahse mürâcaat.

ni lisanı ile ilmin bütün tezahüratını ifade etmek kadar bir vasıtaya malik herhangi bir millet hakkında varittir. Fakat hangimiz iddia edebilir ki bugün, Türkçe bu dereceyi bulmuş olsun. İddia eden bulunursa mutlaka meseleyi ya sathi bir sûrette tetkik etmiş yahut hiç tetkik etmemiştir. Bugün hepimiz biliyoruz ki, Arap ve Fars anasırından tecrid edilmiş olan Türkçe bir ilim lisanı olmaktan pek uzaktır. Bu ciheti iyi anlamak için, yürüyen yahut koşan ilmin değil, uçan ilmin terakkiyatını yakından takip etmek lâzım gelir. İlim ilerledikçe yeni kelimeler, yeni ıstılahlar doğar. Bugün ilmin bilcümle sahalarında kullanılan kelimelerin adedi, lisan ve edebiyat sahasında kullanılan kelimelerin adedinden fazladır. Biz bu kelimelerin kısm-ı azamını Türkçe'de bulamayız, buluncaya kadar Arapça ve Acemce'den istifade etmeliyiz. Elyevm lisanımızda müsta'mel olan Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçeleştirmek sûretiyle bu boşluğun doldurulması mümkün olacağını düşünenler bulunabilir. Bu düşünüş, lisanın inkişâfına karşı, aşağı yukarı bir nevi hudut ikame etmek demektir. Lisanın hudûdu yoktur. İsti'malden sâkıt *(düşmüş)* kelimeler yerine, yeni kelimeler kâim olur. Bu kelimeleri bulmak, icâd etmek lâzım gelir. Hâlihâzırdaki Türkçe, bu vazifeyi yapamaz. Türkçe'den dokuz harf ihraç edilirse, iştikak makinesinden dokuz diş kırılmış demektir. Dişleri kırılmış bir makine nasıl işleyemezse, dokuz harfi eksik olan bir lisanın iştikak makinesi de işleyemez.

Lâtin harflerinin hararetli taraftarlarından biri olan Hüseyin Cahit Bey'in "Oğlumun kütüphanesi" namı altında bir takım eserler tercüme ve neşretmekte olduğu ve ha-

tırımda kaldığına göre, *Pareto*'nun meşhur ictimaiyat eserinin dahi tercüme edilecek eserler meyânında bulunduğu malûmdur. Türkçe'de dokuz Arap harfi ihraç edildikten sonra, diğer mânâ ile, lisanımız Lâtin harfleriyle yazıldıktan sonra acaba Hüseyin Cahit Bey hangi Türkçe ile tabirleri kesir ve nüansları ince ve mütenevvi olan bu eseri tercüme edebilecektir? Kezalik meşhûr feylesof Kayzerling'in 3 Mart 1927'de Darülfünun Konferans Salonu'nda verdiği konferans, hangi Lâtin harfli Türkçe ile tercüme edilecektir? Bunun gibi Pierre Loti Cemiyeti'nin, Pierre Loti'nin eserlerini Türkçe'ye tercüme etmeğe teşebbüs edeceği vakit, ediblerimizin birçoğu Arap harfli Türkçe ile bile -lisanımızın darlığından dolayı- tercümenin şimdilik yapılamayacağını beyan etmiştir. Acaba Lâtin harfli Türkçe ile, bu tercüme ameliyesini kim deruhte edebilecektir?

Lâtin harflerine taraftar olanlar, yeni kelimelerle ilmî tabirat ve ıstılahatın olduğu gibi Lâtince'den alıp lisanımızda kullanılmasını tavsiye ediyorlar. İşte meselenin ruhu buradadır. Bunun sebebini Türkiye'de ecnebi lisanlar arasında en ziyâde taammüm etmiş olan Fransızca'da aramalıyız. Biz, ilim dendiği vakit, Fransızca hatırımıza gelerek iştikakların kısm-ı azamı Lâtince ile karışık Fransızca'dan yapıldığını zannediyoruz. Bu, bir zaman böyle idi. Lâkin lisanlara milliyet ruhu karışmağa başladığı günden beri, mesele değişiyor. Bugün pek cüz'i istisnalardan ma'dâ, yeni kelimeler, milletlerin kendi lisanlarında yapılıyor ve o kelimelere muhtaç sair milletler onları tercüme etmek mecburiyetinde kalıyorlar. İlim ve irfan merkezi olan Almanya, bütün ilim şûbelerinde kullanılan yeni kelimeleri, ender istisnalar

ile, millî malzeme ile yani Almanca ile yapıyor ve bu kelimeleri kullanmak isteyen diğer milletler, onları tercüme ediyorlar. İngiltere için aynı hal varittir. Beynelmilelde müsta'mel fotoğraf, tramvay, telefon gibi kelimelerin adedi yüzü tecavüz etmiştir. Diğer kelimeler, millî damgayı taşıyor.

Türkçe'ye gelince, lisanımızda milliyet rûhunun girmesini arzu etmeyen kimse yoktur, zannederim. Fakat şunu bilmeli ki, arzu ile fiil arasında kocaman bir mesafe vardır. Türkçe, asırlardan beri Arap ve Acem unsurlarıyla yoğrulmuş olduğundan millî ve müstakil bir lisan haline gelinceye kadar, ister istemez bu iki lisana yani bu iki lisanın kelimelerini yapan makineye yani Arabi harflerine muhtaçtır.

Bundan bir müddet evvel, "Türkçe'de ihdas olunan kelimat ve ıstılahat etrafında bazı mülâhazaat"(1) ünvanlı tetkikimde bu meseleye temas ettim. Bu tetkikte mânâları anlaşılmayan kelimelerin hatırda tutulması ne kadar zor ve ne kadar yorucu olduğunu izah etmiştim. Şimdi yüzde doksandan fazla mânâları olan ecnebi kelimeleri olduğu gibi Türkçe'ye ithal ve kabul etmek, çocuklara münfasıl ve muttasıl harfleri öğretmekten yüzlerce defa daha zordur. Meselenin tenviri için mevzûbahis tetkikin, bahsimize taalluk eden bazı parçalarını buraya naklediyorum.

"Bahriye Nezareti Tercüme Kalemi'nde dört buçuk sene çalıştıktan sonra Darülfünûna intisap etmek üzere oradan ayrıldım. Tercüme-i halime dair olan bu malûmatı ver-

---

(1) Mart 1917 tarihli ve 7 numaralı Edebiyat Fakültesi Mecmuasına mürâcaat. Bu tetkik "Küçük Türk Tetebbular" ünvanlı eserimde de mevcuttur.

mekten maksat, mesâil-i lûgaviye ile derece-i iştigalimi ve bilhassa tercüme kalemindeki sâha-i tetkikatımı göstermek içindir.

Muhtelif nezaretlerdeki tercüme kalemlerinin lisan esasları -mezkûr nezaretlerin Avrupa ile olan nev-i münasebatına göre- bir değildir. Meselâ Harbiye Nezareti tercüme işlerinde en ziyade isti'mal olunan ecnebi lisan Almanca, Bahriye Nezareti'de İngilizce ve sair nezaretlerde Fransızca'dır. Fakat Meşrûtiyet'ten sonra Bahriye Nezareti, Almanya, İngiltere ve Fransa inşaat tezgâhları ile münasebatta bulunmağa başladığından, ister istemez tercüme kaleminde İngilizce gibi Fransızca ve Almanca dahi mühim bir yer tutmağa başladı.

Bir taraftan bu hal, diğer taraftan Türkçe'de ıstılahat-ı fenniyeyi gösteren lûgat kitaplarının fıkdanı *nazar-ı itibara* alınırsa, mütercimin müşkil mevkii kendiliğinden tezahür eder. Bir zaruret neticesinden münbais bu müşkilatın önünü almak için, pek çok İngilizce ta'birat-ı bahriye, aynen Türkçe'ye ithal edildi. Fakat bunlar meyânında nice tabirat vardır ki, Türkçe mukabilleri bulunabilirdi. Meselâ mana-yı lûgavîsi "küçük merkep" demek olan İngilizce "donkey"(1) yahut "donkey-engine" kelimesi Türkçe'de ötedenberi "donkey" -makineler derununda kazana su vermek ve "sintine" (teknenin en alt iç kısmı) suyunu atmak için kullanılan tulumba demektir- olarak kabul olunmuş ve bu sûretle isti'mal olunmakta bulunmuştur. Alman bahriyyûnu bu kelimeyi "Dampfpumpe", Fransız bahriyyûnu "petit

---

(1) Paasch'ın From keel to truck Istılahat-ı Bahriyye lûgatine mürâcaat.

cheval", İtalyan bahriyyûnu "cavalino" ve İspanya bahriyyûnu "borriquete" kabul ettiler. İngiliz, Fransız, İtalyan ve İspanyol bahriyyûnu mevzubahs tulumbanın şekl-i haricisine nazaran, bu kelimeye hemen hemen aynı mânâ verdiler. Alman bahriyyûnu ise, tulumbanın ifa ettiği vazifeye nazaran bu kelimeye "Dampfpumpe" yani buhar tulumbası dediler. İngilizce'ye vakıf olmayanlar "Donkey"den hiçbirşey anlayamazlar. Halbuki yukarıda zikrolunan beş milletin mensûbîni bu kelimeyi -mânâ-yı lûgavîsi itibariyle olsun- anlarlar. Kezalik, mânâ-yı lûgavîsi "beslemek" demek olan İngilizce "to feed" kelimesini Alman bahriyyûnu "speisen", Fransız bahriyyûnu "alimenter", İtalyan bahriyyûnu "alimentare", İspanyol bahriyyûnu "alimentar" diye kabul ettiler. Bu beş kelimenin mânâ-yı lûgavîsi "beslemek" demektir. Halbuki Türkçe'de bu kelime "kayd etmek" diye kabul olunur. İngilizce bilmeyenler, "kayd etmek" tabirini anlayamazlar. Halbuki bunun Türkçe mukabili vardır.

Gemicilik tabiratından olan "voiles en ciseaux" ve "maitre de dause"un Türkçe mukabilleri "ayı bacağı" ve "perkâr" (pergel)dır. Görülüyor ki bu iki Türkçe tabir, Fransızca tabirlerin tercümesi değil, belki muadilidir. Zira bu iki tabir, Fransızca tabiratın tercümesine nazaran değil, mevzubahs eşyanın şekl-i vaziyetlerine nazaran Türkçe'ye ithal olunmuştur ki gayet iyi bir usûldür.

Yine bu usûl mucebince, Türkçe'de şahmerdan (büyük çekiç ve tokmak) tabirinin Almanca'sı "Fallwerk", Fransızca'sı "mouton", İngilizce'si "monkeyweight"tir. Bu dört kelimenin mânâ-yı lûgavîsi birbirinden farklıdır. Fakat bu dört lisan, husûsiyetleri dairesinde aynı kelimeye istediği gibi

bir ad taktı."

Bu misâllerden anlaşılıyor ki, yeni kelimelere muhtaç olan milletler, onları olduğu gibi değil, tercüme sûretiyle lisanlarına ithal ederler. İngilizler, Fransızca felsefe tabirlerinden olan "intelligence" ve "entendement" kelimelerini kabul ettikleri vakit, "intelligence" mukabil "mind" ve "entendement"e mukabil "intelligence" kelimelerini kabul etmişlerdir. Bu dört kelimenin ikisi "intelligence" olduğuna göre, İngilizler, Fransızca "intelligence" mukabil İngiliz "intelligence"yi kabul etmeli idiler. Halbuki İngilizce'de, Fransızca "intelligence"in mukabili "mind" olduğundan, "intelligence"i değil "mind"i kabul etmişlerdir. Çünkü her lisanın kelimelerinin manaları vardır ve bu kelimelerin manasına riayet etmek zaruridir.

İstanbul'da çıkan gazetelerin ilanlarında bazı tuhaf kelimelere rast geliyoruz. "Ondulation" kelimesi Türkçeleşmiş gibidir. Bu kelimeyi kaç kişi anlar? "Ondulation" saçlara dalga vaziyeti vermek demektir. Türkçe'de bunun yerine pek güzel "dalgalama" kelimesi kullanılabilir. Kezalik saçları düzgün bir halde tutmak için kullanılan ve "serre-tête" denilen bir nevi ağ vardır ki Türkçe mukabili "baş sıkıştıran" yahut buna benzer başka bir tabir olabilir. Bugünlerde gazeteler yeni bir Fransızca kelime kullanıyorlar. Bu da, "nomerotage" kelimesidir ki "numara koymak" demektir. Bunun Türkçe mukabili "numaralama" yahut "rakkamlama" olabilir.

Ecnebi kelimeleri olduğu gibi Türkçe'ye kabul etmek, Türkçe için bir felakettir. Çünkü:

1) Ecnebi kelimeler, tek bir lisandan alınamayacağı

için, Türkçe'ye girecek olan muhtelifü'l-cins ve'l-menşe kelimeler *(çeşitli cins ve kökte kelimeler)* mürekkeb isimler, tabirler, ıstılahlar, lisanımızı lokantalarda muhtelif sebzeden yapılan ve "türlü" denilen yemeğin cinsine çevireceklerdir.

2) Ecnebi kelimeler, millîleştirmek gayesini takip ettiğimiz lisanımızda tamamen intizar ettiğimiz hadisenin aksini tevlid edeceklerdir.

3) Ecnebi kelimeler, mürûr-ı zamanla bir hadise-i ictimaiyye husûle getirebileceklerdir. Hadise-i ictimaiyye tabiri muhtâc-ı izahtır. Lisan, bir müessese-i ictimaiyye olduğu için hadisat-ı ictimaiyyeden husûle gelebilen tagayyurat-ı lisaniyyeye maruzdur. Bir lisanın yahut bir lehçenin diğer bir lisan yahut diğer bir lehçe üzerine şiddetle icrâ-yı tesir ettiği ve zayıf düşen bir lehçenin diğer bir lehçe tarafından bel' edildiği *(yutulduğu)* malûmdur. Bu bel' ameliyesine şahit olduğumuz lehçelerden biri, Cebel-i Lübnan'ın Cebel-i şarkî mıntıkasında kâin "Ma'lûme", "Bah'a", "Cebi'dîn" köylerinde tekellüm edenler yeni Aramca lehçedir. Elyevm Arapça'nın kesif bir unsuruyla meşbu olan bu Aramca lehçe, Araplaşmakta ve mürûr-ı zamanla şekl-i hâzırını kaybederek yeni bir Arapça lehçe meydana gelecektir. Aramca lehçenin şekl-i hâzırı, kelimât-ı Arabiyyeyi havi Aramca lehçe olup şekl-i müstakbeli de, kelimât-ı Aramiyyeyi havi Arapça lehçe olacaktır.[1] Bu lehçenin mikyası büyütülürse, bir gün gelir ki Türkçemiz yabancı lisanların şiddetli tesirleri altında kalır.

---

(1) Ocak 1916 tarihli ve 6 numaralı Edebiyat Fakültesi Mecmuası'ndaki "Türkiye ve elsine-i sâmiye" ünvanlı tetkikime mürâcaat.

Latin harfleri taraftarları bu mütâlaalarımıza belki "madem ki Arapça ve Acemce Türklerin lisanı değildir, bu iki lisandan kelime, tabir ve ıstılah alacağımıza Avrupa lisanlarından alırız" diye itiraz edebilirler. Bu itiraz, âtîdeki sebeplerden dolayı doğru değildir.

1- Hars ve medeniyyet sahibi olan bir millet, mazisini unutmağı arzu etmez ise, bir müessese-i ictimaiyye olan lisanının yazısını değiştiremez. Türkler eski bir harsa ve medeniyete malik olduklarından, eslafın müteaddit asırlardır yazdıkları âsârın yazısını terk edemezler.

2- Türkçe müteaddit asırlardan beri Arapça ve Acemce ile yoğrulmuş bütün fikrî mahsûlleri de bu iki lisanla meşbûdur. Lâtin harfli Türkçe ile -kelime yapmağa yarayan dokuz harfin lisanımızdan ihracıyla- lisanımız ilerleyemeyeceğinden, terakkimizi temin edecek olan Arapça yazının ibkası *(yerinde bırakılması)* zarurîdir.

9- Elifbamız nasıl ta'dil olunur?

Elifbamız, -münfasıl ve muttasıl harfler bertaraf edilerek- savâit cihetinden tadile muhtaçtır. Türkçe'de "elif" her vakit sâitedir, "vav, ye, hemze" hem sâite, hem sâmitedirler. Sâmite olan "vav, ye, hemze" hakkında hiç diyeceğim yoktur. Biz burada, bu üç harfin sâitelikleriyle iştigal edeceğiz.

"Vav"- Türkçe'de sâite olarak kullanılan "vav" Fransızca'nın "ou, eu, u, o" gibi telaffuz olunur. "Olmak", "üzüm", "ördek", "urmak" gibi. Bu son dört Türkçe misalin ikinci

harfi olan "vav"ın sadası, başında bulunan "elif" ianesiyle taayyün ediyor. Halbuki bu dört "vav"a, dört muhtelif işaret (nokta veya hat) verilirse, baş taraflardaki "elif"lere lüzum kalmaz. O zaman muhtelif işaretlerle «وزوم» ، (اولق) «ولق» (اورمق) «ورمق» ، (اوردك) «وردك» ، (اوزوم) olur. Noktasız ve işaretsiz "vav" samitedir.

"Ye"- Türkçe'e sâite olarak kullanılan "ye" Fransızca'nın "i" (kısa "i") "uzun" sâitelerine benzemez. Türkçe sâite "ye", biri hafif diğer sakîl olmak üzere ikidir. "İnmek", "ılık" gibi. Bu son iki Türkçe misâlin ikinci harfi olan "ye"nin sadâsı, başında bulunan "elif" ianesiyle taayyün ediyor. Halbuki bu iki "ye"ye, iki muhtelif işaret (nokta veya hat) verilirse, baş taraftaki "elif"lere lüzum kalmaz. O zaman iki muhtelif işaretle (ييلق) يليق ، (اينمك) ينمك olur. Kullandığımız noktalı "ye" samitedir.

"Hemze"- Bu harf Türkçe gramere, harf imlâ gibi yani sâite olarak ithal edilmiştir. Halbuki bu harf kelimenin ibtidasında, kelimenin ortasında sakin ile nihayetlenen yahut sakinden sonra başlayan hecelerde ve kelimenin nihayetinde elif'ten sonra gelirse Fransızca'nın kuvvetli h'den yani "aspire", h'den daha kuvvetli bir surette telaffuz olunur. «شاه» ، «جوهر» ، «تهلكه» ، «هلال» gibi. "he"nin bu gibi yerlerde isti'mali sâmitedir. Fransızca "e" sâitesine gelince, Türkçe'de bu sâite, ha-yı resmiye ve "yuvarlak he" ile gösterilebilir. (فاره) (ره نده له مه ك) (كه كه له مه ك) gibi.

Türkçe savâitin doğru kıraati meselesi, eskiden beri beni işgal etti. Rodos adası İdadi Mektebi'nde muallim iken, aynı zamanda Musevi mektebinde Türkçe muallimi idim.

Talebe, münfasıl ve muttasıl harflerden değil, en ziyade savâitin telaffuzu güçlüğünden ve savâitsizlikten şikâyet ediyordu. Bu hal müşkil olmakla beraber tadili güç değildir. Ben tadil ameliyesinde, âtîdeki noktaları gözettim:

1- Mevcut harflerin şekilleriyle iktifa etmek ve yeni şekil icad etmemek.

2- Bazı harflerin noktalarını karıştıracak sûrette, yeni noktalar icad etmemek.

3- Mevcut noktaların en basitlerini yalnız "vav" harfi üzerine koymak.

4- Fransızca "i" sâite sadâsını vermek için noktasız "ye" harfini kabul etmek.

5- Yeni işaret olmak üzere "vav" harfinin üzerine küçük bir "v" vaz etmektir.

Bu suretle tadil edilen harfler, savâitin telaffuzunu tamamiyle hallettikten başka, şekl-i bediîlerini de muhafaza ederler.

Tertip ettiğim tadilat bunlardır:

o: olmak (ۏ : اولمق) gibi

ü: üzüm (ۏ̂ : اوزوم) gibi

ö: ördek (ۏ̂ : اوردك) gibi

u: urmak (ۆ : اورمق) gibi

i: izmir (ى : ايزمير) gibi

e: ha-yı resmiyenin (ـه) telaffuzu gibi

kapalı ha'nın (ه) telaffuzu gibi

Kapalı "ha" (del, zel, re, ze, je, vav)dan sonra, ha-yı resmiye olan ha ise, sair harflerden evvel ve sonra gelecektir.

Bu tadil hakkında varid olması muhtemel olan itirazlara cevap veriyorum:

Dört şekilli sâiteli "vav" insanın zihnini karıştırmaz mı? Hayır. Fransızca'da savâit hakkında böyle haller mevcuttur. Meselâ "i" sâitesi, "âdi "i" (il gibi oi şeklinde oa gibi); iki noktalı ï (Türkçe'de sâmite "ye" gibi); "n" harfinden evvel bulunan "i", (e gibi) telaffuz olunur. Kezalik Fransızca'da "e" sâitesi, ai, (aimer gibi) ei (éteindre gibi) telaffuz olunur. Burada aksanlı "e"ler ile a gibi okunan é'leri hesaba katmıyorum.

Tadil edilmiş savâit ile istenilen kelimeler kolaylıkla yazılabilir. Harb-i Umûmî esnasında gazetelerde ismi sık sık geçen bir "Veuvre" kelimesi vardı. Bu isim meşhur Verdun kalesinin istihkâmlarından birinin ismidir. Türkçe gazeteler, bunu (ووور) şeklinde yazarlardı. Şimdiki Türkçe imlâ ile yazılan bu kelimenin hiç olmazsa yirmi türlü telaffuzu vardır ki, âtîde gösteriyorum:

vevever	vivever	vover	vovr
veviver	viviver	veuver	vouvr
vevover	vivover	vouver	**Veuvr**[1]
vevouver	vivouver	vuver	vuvr
veveuver	viveuver		
vevuver	vivuver		

Bu kelime, muaddel sâitler ve âtîdeki usûl ile derhal hatasız okunur:

(1) Siyah harflerle yazılan bu kelime, Fransızca "Veuvre" kelimesinin Türkçe telaffuzuyla yazılmış kelimedir.

Birinci ve üçüncü "vav" sâmite olduklarından işaretsiz, ikinci "vav" sâite olduğundan "o" sadasını vermek için, bâlâda gösterildiği veçhile "vav" üzerine küçük bir hat vaz ve bu suretle kelimenin telaffuzu temin edilerek "vovr" olur ki kelime birden bire hatasız okunmuş oluyor.

Geçende Beyoğlu tiyatrolarından birinin kapısında, üst tarafı Türkçe yazı, alt tarafı Fransızca yazı ile yazılmış bir Fransız piyesinin ilânını gördüm. Piyesin ismi: "Je te veux". Manası "Ben seni isterim" idi. Bu isim Türkçe yazı ile "Jetevo" suretinde yazılmıştı. Ben, Türkçe metni "Je t'ai vu" (manası "ben seni gördüm") okudum ve Fransızca'yı okuduktan sonra, yanlış okuduğumu anladım. Muaddel sâiteler ile, bu gibi hataların önü alınır yani sağlam bir telaffuz temin edilir. Şimdi "Jetevo"daki "vo"nun sâite olan ikinci "vav" üzerine iki nokta vaz olunursa o zaman "je t'ai vu" (Jetevu), ve kezalik "vu"nun sâite olan ikinci "vav" üzerine küçük bir hat vaz olunursa, o zaman "Je te veux" (Jetevu) okunur. Bunun gibi geçen hafta yine bir kıraat hatasına maruz kaldım. Türkçe gazeteler, Fransa'da "Rov" namında bir yeraltı kanalının küşad merasiminden bahsetmişlerdir. Bu kelimeyi muhtelif surette kıraat etmeye çalıştımsa da muvaffak olamadım. Nihayet bir Fransızca gazeteye müracaat ederek, bu kelimenin isminin "Rove" olduğunu gördüm. Bu kelime, muaddel savâit usulü ve "o"nun mukabili olan noktalı "vav" ile "rov" kıraat olunur.

Shaite olan kapalı ha'yı, sâmite olan kapalı ha'dan ayırmak için sâmite ha'nın üzerine küçük bir hat vaz ettik. Meselâ (ة١) ، (ةار) ، (ةاش) gibi. Lisanımızda sâmite ha'ların is-

timali enderdir.

Arabî harfler terakkimize mani değildir, 60 s. İstanbul 1925